ANUL I. No. 4 APRILIE 1932.

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc“

Director PAN. HALIPPA

Vedere din Basarabia: Prutul la Sbiroaia.

SUMARUL:

Redacția și Administrația: Chișinău, str. Iașilor No. 15.

Asociaţia Culturală „CUVÂNT MOLDOVENESC"

Recunoscută persoană juridică prin sentinţa Tribunalului Lăpuşna S. I.

Scopul Asociaţiei:

ART. 1. din statut: Se înfiinţează cu sediul în Chişinău şi pe timp nelimitat, o asociaţie pentru crearea, ajutorarea şi susţinerea faptelor de cultură naţională şi educaţie cetăţenească cu denumirea „Cuvânt Moldovenesc".

ART 2. Ea va ajuta populaţia din Basarabia în scop de-a progresa pe calea culturei naţionale, educaţiei cetăţeneşti şi în domeniul economic, încurajând-o şi sprijinind-o în toate începuturile bune.

Preşedinte, PAN HALIPPA

Anibal Gheorghiu Secretar g-l

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorităţi, lei 500

Colaboratorii revistei:

Alexandrescu C.,—Ceslav Ambrajev'ci,—Arbore Zamfir,— Acafatov Mihail,—Antohi Panait, — Balan St.,—Balbareu I.,—Boga L. T., — Bogos D., — Boldur A.,— Bulat Toma, prof. universitar, — Bulat Ştefan, — Bajbeuc Melicov, — Cazacu Aurel, — Cernăianu Constantin D-r., — Cerchez Ecat., — Ciobanu Ştefan, membru al Academiei Române, — Al David, — Constantinescu-Iaşi Petre, profesor universitar, — Crihan Anton, — Cujbă Sergiu, — Cuzminschi Pavel, — Cardaş Agricola, — Cioflec Romulus, — Ciachir Mihail, — Dunăreanu N., — Dumistraşcu Ion, — Fală Profir, — Firică Petre, — Friptu Iulian, — Frunză Auxentie, — Gala Galaction, — Ghibu Onisfor, prof. univ., — Ghelmegeanu Mihail, — Ghenzul Vasile, — Gheorghian Petre, — Georgescu-Vrancea Const, — Halippa Pantelimon, — Haneş Petre, — Harea V.,—Miron C. Holban,—Hotnog T., — Haneş V.,—Iacobescu Th.,—Iov D.,—Ioncu T.,—Ionescu Darzeu,—Ispir Mircea,— Luţcan Anton, — Laşcu Vasile, — Macovei Ioan, — Madan Gh.,— Mitchevici Iuliu, — Marian Liviu, — Munteanu Donar, — Negrescu Ioan, — Nastase Gheorghe, conferenţiar universitar, — Niculiţă N. I. — Obreja-Iaşi G., — Pelivan Ioan, — Popovschi N., — Profiri N., — Poleac Manuil, — Porucic T. — Popescu Const., învăţător, — Smochină Nichita, — Stoica Al. Cezar, — Spătaru N, — P. V. Stefănucă, — Teianu Const., — Terziman Al., — I. C. Teodorescu, prof., — Tudor Iorgu, — Teodorescu Const., avocat, — Tambur A., — Uşurelul Al., — Usinevici Şt. Dr., — Vasiliu-Hasnaş Elena, — Vicol Teodor, D-r, — Vrabie Grigore — Zaborovschi I. — Ştirbu T. A.

ANUL I. No. 4 APRILIE 1932

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ
Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc"
DIRECTOR: PAN. HALIPPA

Zile basarabene

Trecusem prin fața satului Vorniceni de mai multe ori, dar nu intrasem în el niciodată. In zilele de vară, pe coasta lui, cea verde, îmi făcuse plăcută intipărire și aș fi dorit să-l cercetez. In deosebi, măreața lui biserică, zămislindu-se din ceața ușoară și albastră a dimineței, îmi oprea gândul cu cucernicie și mă chema spre ea. Și iată că pe neașteptate voiu intra în Vorniceni.

Am pornit acum un ceas spre Sadova... Dar socoteala de acasă nu se potrivește totdeauna cu cea... de pe drum, mai ales când este iarnă... Mă înțeleg cu cărăușul meu să mă ducă la părintele cel bătrân al satului—fiindcă mai este încă unul, mai tânăr — și pentru seara aceasta ne lăsăm păgubași de Sadova.

Am bună nădejde că preotul satului a auzit de mine sau poate chiar mă cunoaște. Și dacă n'ar fi nici una nici alta, un preot pravoslavnic trebue să primească în gazdă pe un confrate în necaz, rebegit de frig și cu un kilogram de promoroacă în barbă...

Caii dela săniuța mea intră în sat cu agerime. Ei au mai mult curaj de cât mine, știu doar că se duc la grajdul lor, pe când eu fac numai presupuneri optimiste... Urcăm prin ulițile troenite, trecem prin fața bisericii — augustă și dalbă în noaptea de omăt — și ne oprim în fața unei curți cu gard înalt... Ulițile sunt pustii. Câteva ferestre luminate slab au rămas în urmă, prin preajma bisericii...

Il trimit pe Nicolae chirigiul să vestească pe preotul cel bătrân ce pacoste i-a venit la uşă, în noaptea aceasta... Nicolae se înapoiază şi-mi spune să poftesc sus în casă...

Nu m'am înşelat. Cu toate că stăpânul casei este bolnav şi s'a culcat de vreme, casa se deschide, „matuşca" mă primeşte cu creştinească bunăvoinţă şi povestea mea este ascultată cu simpatie. Preotul paroh — mai bătrân de cât mine — îşi înfruntă suferinţa, se ridică din pat şi vine să-şi vază mosafirul. Le spun încă odată toată întâmplarea: Am pornit la Sadova... Dar nu ştiu ce s'a întâmplat că sania de la Sadova n'a venit în gara Bucovăţ... Cu gândul că voiu întâlni-o pe drum, am pornit încoace.. Dar sania aşteptată nu s'a mai ivit... Noroc că ajungând în dreptul Vornicenilor, caii au avut mai multă minte decât mine (cel ce voiam să merg înainte la Sadova) şi ne au răsturnat în zăpadă... Şi iată am venit să vă cerem găzduire!...

Prietenia celor doi soţi pe cari îi vedeam întâia oară (e drept că mă cunoşteau din nume), casa primitoare şi gospodărească, samovarul care începe să cânte pe masa grabnic pregătită pentru o gustare, îmi dau prilejul să constat, nu ştiu a câta oară, vestita şi de toată lumea sărbătorita ospitalitate a moldoveanului nostru. Ceea ce au văzut şi au mărturisit, în notele lor, călătorii streini din veacurile trecute, dăinueşte şi azi în inime şi în casa moldoveanului, cu toate vifornițele şi cu toate restriştile istoriei naţionale.

Zăbovim lângă paharele cu ceai, vorbim despre nevoile ceasului de faţă, despre mâhnirile noastre bisericeşti şi despre tainele voinţei lui Dumnezeu... Dar întârzierea de seară, dela ţară, nu seamănă cu cea dela oraş. La ora 10 sunt în odaia de culcare, care este şi odaia de mosafiri, cu icoane multe, cu paturi pe de lături şi cu nişte flori în glastre, spre fereastră...

A doua zi, printre frunzele plantelor, ziua mi se pare prea alburie... Ce negură poate să fie asta? Mă uit bine: Nu era nici o negură, era omătul care atârna în perdele de puzderii, din cer şi până între turlele bisericii!...

Deabia ne reîntâlnisem cu toţii în jurul samovarului reînviat şi soseşte mosafir un alt frate preot, dela Străşeni·

Azi este ultima zi de lucru pentru alegerile eparhiale, şi cu toată vremea cea protivnică încep să se adune cei interesaţi în cauză. Aflu că trebue să vie, dela Sadova, şi prietenii a căror sanie am aşteptat-o eri la Bucovăţ...

Fratele dela Străşeni e un moldovean în genul lui Ion Creangă. Ager, de duh, făcând haz de necaz, îmi spune şi el, cu minunat humor moldovenesc, toate supărările şi tristeţile preoţilor basarabeni de când cu marea zavistie bisericească.

Şi gazda, şi noul mosafir mă îndeamnă să rămân în Vorniceni până când vor sosi prietenii de la Sadova. Dar ştiu eu când vor sosi şi dacă vor mai sosi, pe mânia asta care amestecă cerul cu pământul?

Trimit vorbă chirigiului de aseară să-mi aducă din nou săniuţa şi caii lui, cari ne-au răsturnat la podul Vornicenilor... Caii trebue să ştie latineşte: *non bis in idem!* Mă înapoez la gara Bucovăţ, prind trenul de amiază, care trece spre Chişinău şi isprăvesc capitolul acestei excursiuni de iarnă... Aşa cugetam şi aşa răspund hotărît noilor prieteni cari mă îmbiau să stau şi să mai aştept.

Ninge şi mai abundent de cât eri şi de cât alaltăeri. Dar trebue să plec! Mă opresc jos la marea biserică văzută de departe, în azuriile dimineţi de vară, şi privesc frumoasa ei făptură şi pătrund înăuntru şi îngenunchiez la Sf. Prestol.

Pornesc. Cu toate puzderiile văzduhului şi cu tot Crivăţul care suflă în vale, Nicolae este viteaz ca şi aseară, căluşeii se joacă în ham, iar sania e o jucărie de Crăciun. Numai eu sunt mai nevoiaş şi mai slab la acest examen de rezistenţă.

M'am vârât iarăşi în paie şi în fân, mi-am strâns ciubotele subt mine, mi-am petrecut mâinile, cruciş, în mânecile dulamei, dar nu e de ajuns!... Nicolae stă în Crivăţ, pe gratia săniei; în obraz îl pălmueşte viforul cel alb şi ca îmbrăcăminte mai groasă poate să aibă vre-un cojoc pe dedesubt... Incolo se înfăţişează destul de pirpiriu... Insă Nicolae este odrasla acestor meleaguri moldoveneşti, de veacuri bătute de toate mâniile cerului şi ale năvălirilor, este crean-

gă de corn, din această vânjoasă familie de îndurători şi de mucenici, care umple toată ţara Basarabiei...

Mi-e ruşine alături de Nicolae!... Oricum, nu mă las nici eu biruit şi stau dârz subt plesnetele şi subt harapnicele oţelitului duh dela răsărit. Ajungem la gară, cu un ceas mai înainte de trecerea trenului. Mă despart de Nicolae — mulţumit şi eu de el, mulţumit şi el de mine — şi încep o lungă plimbare de prizonier, prin sala cea mare a gării.

Dar şeful gării Bucovăţ — un funcţionar de o remarcabilă şi atingătoare omenie — mă pofteşte în biuroul său şi pleacă după treburile slujbei.

Stau, privesc prin geam, cum se răsucesc perdelile de omăt şi ascult tic-tacul pendulei din perete... Mai sunt douăzeci de minute, mai este un sfert de ceas... mai sunt numai câteva minute şi trenul va fi anunţat, căci vine fără întârziere...

Mă pregăteam să plec şi să las şefului staţiei un cuvânt pentru ospitalitatea acordată... Dar tocmai atunci, se arată în uşă prietenii dela Sadova, cu o cogemite şubă în braţe...

— Ce-ai făcut!.. Trebue să fi avut aseară o leacă de răbdare!.. Am venit aici în gară cinci minute după dispariţia d-tale... Acum ţi-am luat urma dela Vorniceni... Nu se poate!.. Trebue să mergi cu noi la Sadova! Vei găsi trenul de Chişinău mâine, tot la ora asta... Vino să te vârâm aici în şubă!.. Nici o împotrivire!.. Teleormănenii d-tale de la Ocolul Silvic te aşteaptă astă-seară!..

GALA GALACTION

ROSTIRI ADÂNCI.

de Zamfir C. Arbure.

Ţăranul român din Basarabia iubeşte munca pământului; între dânsul şi ogorul său există o legătură puternică. Aceasta se reflectă asupra moralei sale, a inteligenţei sale, a modului său de a-şi înfăţişa lumea ce'l înconjoară, de a-şi explica misiunea omului pe pământ, de a-şi croi idealul său. Această iubire a pământului este o mare pârghie, care-'l va scăpa de sigur din starea de mizerie, dându-i destulă tărie morală pentru a birui împrejurările nefaste, cari astăzi îl copleşesc din toate părţile.

(Din broşura „Liberarea Basarabiei" 1915)

Sărbătoarea primăverii

SOȚIEI MELE

I.

La hanul cu mușcate — din șosele —
In albituri cusute 'n flori de vară,
Se strâng femei și oameni de la țară,
Flăcăi voinici și fete subțirele...

Pe prispă un cobzar, cu barba rară,
Ingână: „Foae verde trei smicele...";
La mese vinul gâlgâe 'n ulcele,—
Iar fetele deoparte se'nșirară.

Un tânăr oacheș c'o bălană naltă
S'au prins de brâu și-au început să joace,—
Și alții saltă ici și saltă 'ncoace...

Dar dimprejur îi prinde hora 'n clește;
Vioara țipă ritmic și tresaltă,—
Și hora se'nvârtește, se'nvârtește...

II.

Din vreme'n vreme o chiuitură
Aruncă 'n horă-a bucuriei veste;
Se prind în joc și tinere neveste
Și gluma flutură din gura 'n gură...

E ceru 'n inimi; — soare 'n ceruri este!
Şi tremură văzduhul de căldură;
Iar hora se'mlădie 'n bătătură
Ca legănarea brazilor pe creste...

Cum însă hora lunecă uşoară,
In lumea 'nchipuirii se strecoară
A Raiului imagină fugară...

E primăvară — primăvara vieţii! —
E primăvară 'n suflet — primăvară! —
Trăiască veselia tinereţii!

III.

Iar còlea în poeana boerească
E-o forfoteală şi un du-te—vine...
Şi vin mereu, ca viespe şi albine,
Bătrâne 'n băţ, uscate ca o iască,

Copii mărunţi, şi fete, şi vecine...
Iar peste-această spuză omenească
Dulapul) s'a pornit să se 'nvârtească,*
Mai plin, mai încărcat ca un ciorchine...

...Şi policioară după policioară,
Incet, cu greutate se ridică,
Se leagănă 'n văzduh şi se coboară...

Şi cum copiii roată 'n aer sboară,
Din când în când din înălţime pică
Un chiot de plăcere şi de frică...

---

*) Scrânciobul.

IV.

In jos privesc la raiul din grădină,
La casele cu chioşcuri şi pridvoare;
Fac ape-ape lanurile'n soare
Suflate 'n poleială de lumină;

In zarea-albastră codrul cu izvoare;
De-asupra bolta cerului senină,
De care doar un fulg de nor s'anină...;
O clipă simt pământul sub picioare,—

Și iar plutesc în dulce legănare
Pe apa-albastră care ţărmuri n'are,—
Ci îngeri luminoși, ci pace sfântă;

Și parc'aud o pasăre cerească,—
O nevăzută pasăre le cântă:
„Să crească, să 'nflorească,— să iubească!"

Donar Munteanu

CUGETARE

de B. P. Hasdeu

Om de treabă 'ntr-un oraş
Giaba-şi caută lăcaş,
Viclenia-i ciumă,
Cel vârtos pe cel slăbuţ,
Cel deştept pe cel prostuţ —
Vinde şi zugrumă.

Spre înălțimi.

Că omu-i sub vreme,
Sau vremea-i sub om,
Pe astfel de teme
S'a scris nu un tom...

Dar tema-i mai largă,
Căci mintea e 'n stare
Să 'ncalce, să spargă
A vremii hotare.

Spre cer se îndreaptă
Privirea și gândul,
Și legea 'nțăleaptă
Ce mână pământul

Prin spații ș'-abise
Din timpuri eterne,
Nostalgice vise
In suflet ne cerne.

Și dacă pământul
Ni-i drag și-'l dorim,
Spre cer ni-i avântul—
Spre cerul sublim.

Gândirea înfruntă
Strâmtoarea-i opacă,
Măsura măruntă
Pe ea n'o împacă.

Din hăul vieții
Noi tindem cu dor
Spre vârfuri semețe
Ascunse în nor.

Acolo cu zeii
La vorbă și sfat
Vrea omul să steie
In grai fermecat.

Și cine se teme
Acolo să cate,
Să știi că i sub vreme,
Strivit de păcate.

Dar cine se 'ncrede
In drumul spre soare,
Acela purcede
La munca cea mare,

Ce'l duce 'n Olimpul—
Lăcașul de sus,
Ș'-acolo și timpul
Îi este supus.

Pan. Halippa.

In noaptea Invierei

În anul 1916 Paştele s'a nemerit în ziua de 10 Aprilie vechiu, *tocmai când înfloresc pomii şi cântă frumos cucul de noroc.*

Dealurile Truşenilor erau albe ca zăpada de pomii înfloriţi; căci Truşenii sînt sat de vii şi de livezi de cireşi din preajma Chişinăului.

Anicuţa, gingaşa soţie a lui Ionaş Grozea, se găteşte de Stânta Înviere, că mâne-i Paştele. Umblă în vârtul picioarelor ca să nu-şi trezească copilaşul, singura ei mângâere, căci Ionaş, bărbatul ei, î-i dus de aproape doi ani la bătălie.

După ce a împodobit frumuşel masa cu toporaşi şi iarbă verde, — a aşezat binişor la mijloc pasca, jambonul şi ouăle roşii; a aprins apoi candela dela icoana lor cea de cununie, frumos împodobită cu prosop cu horboţele, cu smocurele de bosuioc în chip de cruce şi cu spice de grâu în chip de pajură.

Anicuţa ştie oleacă de carte, — că doar îi viţă de mazâl, — şi ca să-i mai treacă vremea, a scos din lada cu zestre scrisorile de la Ionaş şi a ales-o pe cea, care i-a trimes-o el anul trecut de Paşti.

A început Anicuţa a slovisi şi i-sa umplut inima de jăle. Lacrimi ferbinţi îi rourau faţa.

Era o scrisoare tristă, de departe, — tocmai de pe frontul german, — şi care se sfârşea cu tânguirea: . . . . . . „Of, Doamne, cum ne-ai despărţit unul de altul, de petrecem sărbătorile cele mari prin străini!.. Da — mare este Domnul!.. Ne-a scoate şi de aici, dacă o avea noroc copilaşul nostru...

„Of, dragii mei!.. Tare sînt dorit, să mă văd cu voi!.. Da, dacă nu se mai mântue nevoea easta de bătălie...

„Şi earăşi: Hristos au înviat! şi primiţi sărutări dela soţul şi părintele vostru.

„Eu, Ionaş a lui Mitache, a lui Vasile, a lui Ion Darii Grozea".

După ce s'a mai potolit, Anicuța s'a hotărît să se ducă mai bine la biserică; că acolo s'a mai lua cu lumea, care s'a adunat de-cu-seară la priveghiu.

Anicuța s'a spălat pe obraz, cum se cuvine la Paşti: a pus într'o farfurie adâncă un bănuț de argint și două ouă, — unul roş și unul alb — a turnat peste ele apă rece și cu apa acea s'a spălat. După aceasta și-a luat băsmăluța cu pască și ouă roșii, și făcându-și sfânta cruce, s'a pornit spre biserică.

* * *

In ograda bisericei era destulă lume la priveghiu; însă mai mult bătrâni și moşnegi, căci cei-lalți erau duşi toți la bătălie.

Câți-va flăcăoani bat cu rândul toaca.

Bătrânii stau împrejurul unui foc și țin sfat mare despre bătălie. O seamă de femei și vro câți-va flăcăoani stau roată și ascultă.

Moş Timofte Cracaleț zice, că după câte a aflat el, ghermanții mănâncă numai cârrnați:

— Apoi dacă-i aşa — zise el hotărât — atunci noi, cari mâncăm numai borş cu cartoafe sau mămăligă cu moare. cum o să-i putem noi birui pe dânşii, cari mănâncă numai cârrnați?

Moş Terinte Căuş, zice, că și dânsul a auzit de la niște negustori de porci, că te-ai mira de o putea lua rusul Berlinul; ba unul chiar i-a spus cu tot dinadinsul, că nu mai vede el, împăratul, berlinscaia gubernie — cât hău!..

Badea Gheorghe Tătaru zice, că lui i-a spus mai dăunăzi Şliomca lui Ițic crâşmarul de la rohatcă, că ghermanții zboară prin văzduh ca zmeii din poveşti și că-i bat pe moscalii noştri cu fel de fel de puşti și chistoale, cu fel de fel de tunuri și maşini diavoleşti: și din față și dela spate, și din văzduh și de sub pământ, — de nici nu te mai ajunge capu; și că din pricina aceasta o să se prăpădească și o să se calicească tot norodul. Şi cu adevărat că aşa; căci iaca: chiar mai alalta-eri s-a întors de la bătălie Simion a lui Țiulică și a venit fără o mână. Când l-a văzut nevastă-sa Catrina numai și-a pus mânele în cap:

— „Săra-a-aca-n de mine și de mine, Simioane, d-apoi aşa mi-ai venit?!.."

Și unde a început a blăstema :

— „Osândească-i Dumnezeu, să-i osândească de împărați, că nu se mai satură de pământ!.. Trăsniear și să-i răstrăsnească Cel de Sus!.. Că nu se mai astâmpără și nu lasă noroadele în pace!..“

Da Simion :

— „Taci, măi nevastă, că te-a auzi vr-on sotnic [1]*).*

Da ea, avană cum este :

— Las să mă audă, că nu-mi pasă!.. Ce mi-te-au trimis schilod pe capul meu?!. Du-te la împăratul, să te hrănească el! Că dânsul te-a calicit!.. O-o-of, of, Simioane, Simioane!..“

Gloata e mișcată; câte-va femei oftează adânc.

Lelea Arghira, vădana, întreabă cu multă cuviință :

— „Mă rog este voe să vorbească și un cap de femee?..

Da moș Vasile Chiroșcă :

— Poftim, fină Arghiră, poftim, vorbește.

— Eu, cu capul meu cel mueresc, nu mă pot pricepe de unde s'a stârnit bătălia easta și cine oare a vârât dihonia între împărați.—

Da Moș Vasile :

— Apoi las că vă deslușesc eu amuș pe toți. Bătăliea easta, bre oameni buni, s-a început de la o cumătrie. S-a dus mai anțărți ficiorul împăratului astrieac pe ospeți în țara bosniecilor; și acolo l-au poftit la o cumătrie; da la cumătria cea s-au nemerit și niște polcovnici de a-i craiului sârbesc. — Și din vorbă în vorbă,— după ce au mai cinstit — s-au luat la sfadă și la bătae... Și l-au omorât sârbii pe astriac. Iar după ce au făcut pozna, — au fugit în țara lor cea sârbească.—

Când a văzut împăratul astriac, că, în loc să-i vie ficiorul sănătos și zdravăn, i-l aduc pe năsele, — s-a făcut foc și pară și a trimes oaste mare împotriva craiului sârbesc, ca să-l pedepsească și să-l globească. Da craiul sârbesc — fuga cu o proșenie [2]*) la împăratul nostru :*

— „Sai nănășele, că vine astriacu să mă bată și să-mi râsipiască țara!..“

---

[1]) Sutaș.

[2]) Petiție.

Da împăratul nostru—iute un pricaz [3]) împăratului astriac, ca să-și cheme oastea nazat [4]) și să șadă smirna [5]) — binișor, căci sârbu-i creștin pravoslavnic; iar de nu, trimite peste brazdă la el în țară cazacii și are să fie: vai de pielea lui!..

Da împăratul astriac — degrabă și el la cumătru-său împăratul ghermanților: — „Nu mă lăsa cumătre!.. că, iac-așa, și așa îmi caută pricină și gâlceavă împăratul Neculai".

Da împăratul ghermanților — hop! și el atunci o otnoșenie [6]) împăratului nostru, că adică: —„Luminate împărate, Neculai ftaroi! Ce te amesteci dumneata în buclucul acesta?!.. Că sârbu-i vinovat; căci a făcut moarte de om și trebue pus la zacon [7])".

Și uite așa s-au tot hărțuit, pân ce s-a încins o mamă de bătălie de n-o mai poate potoli acuma nimenea...

Pe Anicuța o treceau fiorii ascultând. Se gândea la Ionaș și i-se strângea inima de dor și jale.

După o mică tăcere un flăcăoan de vre-o șaptesprezece ani zise cu sfiealā.

— Astă toamnă, când ne-au luat la săpat ocopuri [8]) pe valea Botnei, șopteau oamenii că de acea le facem fiindcă vor să vie peste noi cei de peste Prut.

Da unul întreabă nedumerit:

— D-apoi ce, peste Prut nu-i tot o gubernie rusească?

Da moș Costache Pârțag:

— Vezi bine că nu.

— Cum așa?..

— Iac-așa!..

— D-apoi ce, trăesc așa de capul lor? fără de nici un stăpân?

— Ba au și ei un Craiu; că eu l-am văzut la 1877, când am fost la pahonți [9]) în bătălia cu turcu.

---

[3]) Poruncă.

[4]) Innapoi.

[5]) Liniștit.

[6]) Adresă.

[7]) Pedepsit conform legei.

[8]) Tranșee.

[9]) Cărăuși nămiți să ducă cu trăsuri proprii proviant pentru armata rusă în 1877—78.

— Da cine l-a numit ?.. împăratul nostru?

— Ba şi l-au ales ei singuri.

— Cum aşa?

— Iac-aşa!

— Şi au să îndrăznească ei să se ridice împotriva rusului?

— Da ce chiteşti ?!.

— D-apoi au ei oaste?

— Vezi bine, că au.

— Şi cine-i smotreşte [1] *pe moscalii lor ?..*

— Au şi ei rotnicii [2] *şi polcovnicii* [3] *lor moldoveni.*

— Şi ghinărari tot moldoveni?

— D-apoi cum ?!.

— Maa-are minune!... Şi în ce limbă îi învaţă pe moscali smotru şi ucenia [4] *?.. în ruseşte ?...*

— Ba curat în moldoveneşte.

— In moldoveneşte ?!. Măi-măi, Mă-ăi, măi, măi !!!

— Şi dacă o veni să se bată şi pe la noi prin sat, — dumneata ce o să faci ?

— Eu am să şăd ghinişor şi am să privesc tuchiluş printre gard cum se bat şi se tae.

— Dar, dacă i-or dovedi prutenii pe muscalii [5] *noştri ?..*

— Atunci, dragii moşului, — vorba cânteculului:

„Cine o dovedi,
acela bărbat mi-o fi!".

— Hâtru şi a bisului [6] *mai eşti, moş Costache!..*

Şi s'au pus flăcăoanii pe râs; da moş Costache se încruntă:

— Ce vă hliziţi, măi şoldanilor, că cea ce spun eu nu este de râs!..

Hristache Cioinac, cel şchiop şi beţiv, întreabă şi el:

— Zici că ai fost la pahonţi peste Prut moş Costache...— cum îi pe acolo ?..

— Cum să fie ?!. bine, ca şi pe la noi.

— Dar ţăranii cum trăesc ?

---

[1]) — instrueşte.
[2]) — căpitani, comandanţi de companie.
[3]) — coloneli.
[4]) — instrucţie militară.
[5]) — soldaţi.
[6]) — al dracului.

— Tot ca şi pe la noi, care mai bine, care mai rău — cum îi şi norocul omului; dar cine-i gospodar adevărat, apoi acela are de toate.

— Am auzit că straşnic mai sudue.

— Cu adevărat aşa; amarnic is răi de gură.

— Da rachiul cum se vinde la dânşii oca?

— Mai eftin ca la noi. Şi rachiul lor îi mai bun de cât al nostru.

— Apoi atunci îi de traiu acolo!.. Şi cine tea luat la pohonţi?.. Orednicu [1])?..

— Ba m'am dus eu singur de bună voe; că ne-am dus atunci mai mulţi, şi nu numai de la noi din Truşeni, da şi din alte sate.

— D-apoi ce aţi căutat?

— Bogăţie!... Că ne-au făgăduit o grămadă de carboave [2]), ca să ducem proviant în urma muscalilor. Şi ni-se spunea că de-l vor birui pe turc, o să dăm şi de galbeni; că turcii is plini de galbeni.

— Şi aţi adus mare bogăţie?

— Am adus chelbe şi rapăn!.. că ne-au pierit caii de ger şi foame pe acolo... Şi în loc de galbeni am adus păduchi... Neam întors tertoşi şi zdrenţeroşi.

*
* *

E aproape miezul nopţii. Storoşul [3]) bisericei s'a urcat în clopotniţă. Când a făcut clopotul cel mare „baa-ang" — toţi au sărit în picioare şi au început a-şi face cruce...

Un glas dinspre poartă vesteşte:

— „Vine moş popa!" Mulţimea se descoperă cucernic; preotul trece şi intră în biserică, unde îl aşteaptau în strană dascălii, aşezându-şi cărţile şi dregându-şi, tuşind, glasurele.

Moş Costache se rosteşte cam încetişor către cei cari l-au ascultat:

— „Măi!.. să ţineţi limba după dinţi!.. să nu care cum-vai să se audă şi să afle vr-un proclet de orednic [4]) ce-am vorbit noi aici... aţi auzit?!."

---

[1]) jandarm
[2]) ruble ruseşti.
[3]) Strâgerul.
[4]) Ajutor de subprefect.

Ii răspund toţi într-un glas :

— „La-as că şti-im noi !..“

* * *

Frumos sună clopotele în taina nopţii, vestind tot pământul că azi îi Invierea Domnului.

Lumea curge pe toate drumurile, ca furnicile, spre sfânta biserică...

N'a trecut mult şi mulţimea credincioşilor cu lumânările aprinse în mâni, ce sclipeau ca nişte stele călătoare, în frunte cu preot şi dascăli, cu steaguri şi icoane, înconjura biserica ; apoi s'a oprit în faţa uşei celei mari, şi preotul a început a cânta cu măreţie :

— „Hristos au înviat din morţi !..“

Şi deodată feţele tuturor s'au luminat de prăznuire... Noaptea era senină şi căldicică, cu bolta cerului înstelată !.. Şi aerul cela mirositor a floare de cireşi şi vişini !.. Şi cântecul plin de farmec al privighetorilor !..

Şi după ce au intrat cu toţii în biserica luminată şi strălucitoare ca un soare — unde au început dascălii a cânta frumoase slăviri în limba moldovenească !.. Iar preotul tot eşea din altar şi cădelniţa norodul zicând :

— „Hristos au înviat !“ Şi norodul răspundea întărind:

— „Adevărat a înviat !“

Anicuţei i-s'au întipărit mai ales cuvintele cântării : „Ziua învierei şi să ne luminăm cu prăznuire şi unul pe altul să îmbrăţişăm şi să zicem-fraţilor !.. Şi celora ce ne urăsc pre noi, să ertăm toate pentru Inviere !..“

Şi bătea Anicuţa cu osârdie mătăni şi se ruga la Maica Domnului, ca să se coboare pacea între împăraţi şi să dee cuget bun şi minte înţeleaptă cârmuitorilor, pentru ca să pună ei capăt războiului şi să se întoarcă oamenii pe la gospodăriile lor, la copii şi la neveste...

Când s'a luminat de ziuă — preotul a sfinţit pasca şi lumea a început a se împrăştia.

Anicuţa, după ce a dat „Hristos a înviat“ cu neamurile, s'a pornit şi ea spre casă.

* *
*

Când a ajuns Anicuţa acasă răsărea soarele. A intrat în casa cea mare şi a zis: — „Hristos a înviat!..“ Şi nimeni nu i-a răspuns... Parcă era casa pustie.,. S'a uitat împrejur — şi a dat cu ochii de straele lui Ionaş în cui... Şi a izbucnit în plâns... Ca un copil plângea!..

Dar din cămara de alături s'a auzit deodată glasul copilaşului. Anicuţa a tresărit... s'a şters iute pe ochi şi a intrat la el zâmbind. Copilul privea pe ferestruica de pe cuptor răsăritul soarelui. Anicuţa a tresăltat de bucurie; parcă i-a luat cu mâna întristarea; şi zise cu dulceaţă: — „Puiul mamei, pui!.. Cum priveşte el la soare!..“

Şi l-a luat în braţe şi l-a sărutat cu dor pe obrăjori.

Şi se uita cu drag în ochişorii lui cei luminoşi, cari semănau atât de bine cu ai lui Ionaş... Şi mereu îl desmierda:

— „Ingeraşul meu! odorul meu!.. Hristos a înviat dragul mamei!..“

Iar copilul îi surâdea drăgălaş cu ochii plini de soare şi gangurind, da din picioruşe — hopa. hopa!

Anicuţa trăia clipe de fericire.

Gheorghe V. Madan.

ELEGIE

Traducere din A. S. Puşchin.

Eu mi-am trăit de mult dorinţa
Şi visul azi urâtu-mi-i;
A mai rămas doar suferinţa—
Un rod al inimii pustii.

De-a vieţii aprigă furtună
Coroana mea s'a veştejit;
Sunt trist şi tot aştept într'una
Să-mi văd doritul meu sfârşit.

Aşa în toamna 'nfrigurată,
Când urlă vântul în boschet,
Pe ramul gol, întârziată,
O frunză tremură încet.

I. Popovici.

Strofe de primăvară

I.

Iar va fi albastră zarea
Și copacii își vor pune
Strae noui de sărbătoare
Cum purtau în vremuri bune...

Prin dumbrăvi suna-vor iarăși
Triluri dulci de păsărele
Și pe cer din nou luci-vor
Stele blânde, multe stele...

Vor veni, horind, cocorii
De prin țări... și'n fapt de sară
Apele rostogoli-vor
Cântece de primăvară...

Vânturi albe, vânturi line
Duse pe-aripi de zefiri,
Din livezi veni-vor iarăși
Cu miros de trandafiri...

Și pământul tresări-va
Iar de jocuri de copii...
Primăvară, vis al vieței,
Timp de sfinte bucurii!

II.

Pâraele sună!
Pădurile cântă!
Natura 'n lumină
Şi flori se'nvestmântă.

Grădinele-s albe
Şi zarea e clară:
E iar primăvară!
E iar primăvară!

Uitată e jalea
Din serile ernii,
Azi cântă zefirii
In vremea vecernii.

Câmpia e verde
Şi'n ceruri sunt stele,
La vechile cuiburi
Se'ntorc rândunele...

Şi inima râde
Şi gândul se'nbună...
...Pădurile cântă!
Pâraele sună!

III.

Coboară noaptea solitară
Şi'n pacea blândului amurg
Isvoarele curg line, curg
Spunându-şi ruga lor de sară...

Prin ramuri vrăbiile se chiamă,
Sburând spre cuiburi să se culce,
Şi-adie-un vânt molcom şi dulce,
Ca un suspin duios de mamă...

Acum un glas din altă lume
Se'nalţă pe aripi de fantasme
Şi'ngână fermecate basme
Din ţări frumoase fără nume...

E glasul doinei, ce se 'nbină
Cu plânsul apelor sub sară;
E doina noastră populară
Ce veşnic plânge şi suspină...

...Târziu. Cele din urmă şoapte
Se sting încet... Şi toate-adorm
Sub arcul cerului enorm...

Vis... parfum... albastră noapte...

Al. Terziman

CÂNTEC ZAPOROJAN

Pe-o stearpă movilă, pe-un şes pustiit
Un şoim zace 'n grele cătuşe robit.
Sânt veacuri de când stă 'n pierzare,
Şi voie, lui sfântă, nu are.

Şi pieptul, în ciudă, cu ghiara răneşte,
Din răni al său sânge în picuri sporeşte.
Sub bolta de cer plumburie
Se 'ntinde 'ntristata câmpie.

Iar şoimul sărman tot roteşte 'mprejur
Privirea 'nsetată de flori şi azur ;
Aşteaptă să-i vie scăpare
Din iadul scârbitelor fiare.

Sergiu Victor Cujbă.

Crizanteme albe.

Atât de minunat de albe în calda voastră mărturie,
Intârziind prin golul toamnei eterna verii poezie,
In preajma mea, înstrăinate de-a vremii aspră 'nfiorare
Voi îngânați-mi azi iubirea cu blândul vostru vis de
floare.

O, albe crizanteme... albe ca sfânta taină ce ne leagă,
Spre voi îmi port, ca spre-o solie, închipuirea mea
pribeagă.
Drept simbol al nădejdii mute ce 'ntregului trecut fu
strajă
Incununați-mi iar norocul cu pătimașa voastră vrajă.

In brațe vă cuprind cu râvna chemărilor întârziate...
Atât de lin vă simt pe fruntea-mi în mângâeri catifelate
Și-atât de-adânc vă leg de rostu-mi, ce l'ați schimbat
în sărbătoare,
Că sufletul mi-l plec cucernic spre mândrul vostru chip
de floare...

Elena Vasiliu-Hasnaş.

Alexandru Sturza.

(continuare) [1]

Alexandru Sturza, proprietar [2] al moşiilor Sturzeni şi Manzâri din judeţul Tighina, semnează unul din cele mai importante studii ale sale, necunoscut şi nearătat în lista lui A. D. Draganov din „Bessarabiana" cu numele acestei din urmă moşii; notaţia *din satul Manzâri, 28 Sept. anul 1851* urmează semnăturii lui Alex. Sturza, sub articolul în care îşi povesteşte amintirile sale în legătură cu societăţile literare: *Convorbirea iubitorilor de limba rusă şi Arzamas*, în timpul împărăţiei lui Alexandru I.

Retras la moşia sa din Basarabia, Alex. Sturza îşi lasă gândurile îndărăt, pe cărările trecutului propriei sale vieţi; şi astfel noi îl putem vedea pe tânărul scriitor basarabean Alex. Sturza, la primele lui manifestări literare, în cenaclul alcătuit împrejuru bătrânului scriitor *Gavriil Romanovici Derjavin*, precum şi în raporturile lui cu atâţia fruntaşi ai literaturii şi culturii ruseşti. In-

---

1) V. *Viaţa Basarabiei*, Anul I. Nr. 1, pg. 19.

2) F. F. Vighel, vorbind despre nedreptăţile pe care le-a suferit familia Sturzeştilor din partea proprietarului Bălănescu Rosseti, care pretinse şi obţinu dreptul de proprietate asupra unor moşii pe care le stăpânise Sturzeştii timp de o sută de ani, vorbeşte şi de o nedreptate făcută de Alexandru Sturza.

Astfel Vighel spune că multe sate de prin ţinuturile Iaşului, Orheiului şi Hotinului din cauza asupririlor şi prădăciunilor s'au pustiit, păstrându-se in documente numai numele lor; mai târziu când boerii cumpărau acele locuri, ei ocupau sate vecine sub cuvânt că in vechime ele se numeau cu acele numiri din documentele lor şi declarând că ei vor slobozi aceste sate când se vor găsi satele arătate in documente. „Astfel diplomatul Alexandru Sturza puse stăpânire pe satele Darabani şi Capliovca luându-le in locul satului inexistent Nădăbăuţi, iar d. Crupenschi sub numele Cosăuţi luă satul Nelipăuţi. Primul dintre ei se ruşină de această ocupare samovolnică şi nu de mult se împăcă, pentru o sumă importantă, cu proprietarul Diamandi". Vezi *Observări* asupra stării actuale a Basarabiei, în Arhiva Rusă 1893, I pg. 24.

cepându-şi povestirea amintirilor cu citaţia din Virgil „quondam meminisse juvabit“ şi cu alte versuri din Iliada, bucuros la gândul că sânt încă mulţi martori ai vremurilor îndepărtate pe care porneşte a le evoca şi care vor aprecia adevărul impresiilor sale reamintite, Al. Sturza ne dă tabloul propriei sale înfăţişări din tinereţe. Era o vreme, spune Sturza, acum patruzeci de ani şi mai mult în urmă, când ocupaţiile tihnite şi gloria paşnică a scriitorului îmi păreau mie—copilandrului şi tânărului de atunci—soarta cea mai de invidiat în lume; pretutindeni căutam frumosul care-mi fermeca imaginaţia, îmi robia toate gândurile şi sufletul şi mă purta spre adevărul mântuitor. De atunci m'am despărţit de iluziile vieţii cari mi-au desmerdat tinereţea. Şi totuşi mi-i dragă amintirea zilelor de mult timp trecute şi găsesc o desfătare, pe care n'o pot exprima, în convorbirea spirituală cu tovarăşii mei de suferinţi.

Astfel îşi reaminteşte Sturza cum în cenaclul *Convorbirea* din casa lui *Derjavin* se adunau toţi iubitorii de slava limbei ruseşti, scriitori încercaţi şi începători, la şedinţele particulare şi publice: Olenin, Şişcov, Ozerov, Krîlov, Gnedici, Jucovschi, Muraviev-Apostol, Pisarev, Speranschi, Socolov şi uneori Dmitriev şi Caramzin. Poezia lirică, drama, elegia, literatura clasică şi istoria naţională aveau în acest cenaclu vrednici reprezentanţi. Imprejurările timpului se reflectau viu în creaţiunile operelor de artă, produse de cenaclul *Convorbirei* ale cărei şedinţe le prezida Derjavin. Aici povesteşte Sturza împrejurările în care a intrat în acest cerc literar al scriitorilor ruşi. Fiind prea tânăr pentru ca să aibă acces în „tainicul sanctuar al frumosului“, deşi dorinţa îi era nemărginită de a atrage asupra-şi atenţia scriitorilor, Sturza nu se resemnă când versurile lui copilăreşti nu putură să stee în picioare în judecata celor competenţi; îi mai rămânea un mijloc: cunoştinţele sale clasice. Alcătui deci o cercetare comparativă asupra operilor lui Euripid, Ovidiu, şi Racine, pornind dela acelaş mit povestit în Fedra, tradusă de Derjavin, şi o trimise secretarului *Convorbirei*, lui Pisarev.

De atunci existenţa sa fu cunoscută parnasului scriitorilor ruşi. *Gnedici* îl iubi „pour l'amour du grec“. *A. G. Şişcov* primi bucuros o nouă lucrare a sa: *Incercare despre predarea limbei greceşti tineretului rus*, şi punând-o în discuţia adunărei, se ho-

tărî ca la prima şedinţa publică să se citească câteva fragmente din ea. Sturza era şi el invitat. După fabulele lui Krîlov şi alte opere literare, bătrânul Şişcov începu să citească tare paginile sale cele mai înflăcărate, Gnedici îl lăuda şi toţi ceilalţi îl felicitară pe tânărul de 18 ani.

Cât este de plăcut, spune Sturza, a visa la glorie în zorile vieţii; dar şi mai bine decât asta este a te despărţi prieteneşte de toate iluziile pământeşti înainte de apusul ei liniştit.

Sturza vorbeşte apoi despre rolul pe care-l avu cenaclul *Convorbirea* în desăvârşirea formelor literare şi artistice ale limbii ruseşti; *Alexandru Simionovici Şişcov*, primul care dădu semnalul acestei lupte prin cartea sa despre vechea şi nouă limbă, admirator superstiţios al trecutului şi cunoscător şi înţelegător cuminte al „marei limbi ruseşti", izbuti să puie o puternică barieră împotriva înoirilor uşuratece ale unui gust stricat şi impotriva imitaţiilor servile a tot ce este străin. Influenţa operei lui Şişcov asupra lui însăşi, Sturza o mărturiseşte prin gustul pe care i l-a trezit de a studia adânc limba slavo-bisericească.

Apoi spune Sturza, după marile servicii pe care Şişcov le aduse limbii şi literaturii ruse, pentru care insuflă scriitorilor iubire şi discernământ, el putu să-şi realizeze teoriile sale intrând pe scena activităţii publice; ca secretar de stat el redactă într'o limbă pură o mulţime de manifeste în care se reflecta toată măreţia uimitoare a evenimentelor de atunci.

„Şi astfel pana lui Şişcov, condusă de iubirea de patrie, a încrustat trăsături neşterse pe răbojul istoriei noastre contemporane"[1]) spune Sturza, adăogând încă elogioase aprecieri şi pentru volumul de amintiri a lui Şişcov care poartă pecetea personalităţii sale de credincios servitor imperial şi patriot. Sturza mărturiseşte că recunoştinţa sa personală către Şişcov care a supravieţuit până la „slăvita stăpânire imperială actuală" l-a atras către acesta în Franţa, Germania, la multe congrese care au însemnat renaşterea politică a Europei apusene.

Trecând în revistă pe membrii „*Convorbirei*" Sturza nu vorbeşte despre *Caramzin* spre a nu repeta amintirele sale anterioare; în schimb caracterizează activitatea literară a lui Jucov-

1) A. Sturza. Convorbirea iubitorilor de limbă rusă şi Arzamas, în timpul domniei lui Alexandru I, şi amintirile mele pg. 7.

schi şi Crîlov; învăluind biciul unei satire cuminţi cu faşa unor povestiri copilăreşti în aparenţă, Crîlov a lovit fără cruţare toate slăbiciunile, capriciile şi viciile vremei sale. Il urmăream, spune Sturza, cu un entuziasm inconştient şi ridicol toţi, noi pe socoteala cărora râdea atât de iscusit, atât de înţelept, marele critic al existenţei noastre obşteşti. De Crîlov s'a apropiat şi împrietenit Gnedici prin bunătatea şi talentul lor comun; pe când Crîlov stătea la sfat cu animalele pentru convingerea şi înţelepţirea oamenilor, Gnedici se adâncea în învăţătura Iliadei spre a însuşi limbei ruse acest divin monument al antichităţii îndepărtate; lui Gnedici şi Jucovschi Rusia îi datoreşte minunatele tablouri din Iliada şi Odiseia. Apoi Gnedici, bolnav şi obosit, se retrase la Odesa spre a-şi îngriji sănătatea sdruncinată. Din amintirile vieţii petrecute împreună la Odesa, Sturza povesteşte anecdota lui Gnedici despre Crîlov: trăind cu Crîlov sub acelaş acoperemânt, Gnedici adesea-ori îl mustra pentru lenea şi necunoaşterea limbii greceşti — izvorul celor mai curate desfătări intelectuale. Crîlov, la observaţiile prietenului său, răspundea de obicei cu o tăcere indiferentă, ca şi cum nu ar fi luat la inimă dojanele prieteneşti. Trecu un an şi o supriză era gata! Odată în salonul lui Alexei Nicolaevici Olenin, cei ce discutau sub inspiraţia lui Crîlov aduseră vorba despre literatura greacă; Gnedici ca de obicei, vorbea despre poezia grecească cu căldura şi însufleţirea unui cunoscător şi iarăşi îşi exprima regretul că prietenul său Crîlov este lipsit de plăcerea de a citì în original pe scriitorii greci. Atunci Crîlov, cu sânge rece, luă de pe biurou o carte cu operele unui clasic grec şi deschizând-o la întâmplare, începu să citească liber, tare şi să traducă cum nu se putea mai bine. E lesne de înţeles uimirea lui Gnedici, râsul vesel şi felicitările celor de faţă.

Sturza nu-şi reaminteşte precis dacă *Speranschi*, reformatorul limbei ruseşti, a făcut parte din numărul membrilor *Convorbirei*, vorbeşte însă cu mult entuziasm despre *Filaret*, mai târziu, mitropolitul Moscovei, şi arată puternicele impresii pe care le-a produs apariţia operei istorice a lui Caramzin. O revoluţie intelectuală, spune Sturza, s'a produs la apariţia primelor opt tomuri ale istoriei imperiului rus. Vechea Rusie parecă a reînviat în povestirea dreaptă a lui Caramzin; împrejurul blândului şi

amabilului învăţat începu să se adune tânăra generaţie de literaţi, şi astfel se alcătui sub denumirea de *Arzamas* o nouă societate de scriitori şi de iubitori ai frumosului, în care îndată s'a arătat marea deosebire dintre veacul al XVIII şi al XIX-lea. Veselele adunări de la Arzamas, unde domnia naturalul şi libertatea imaginaţiei, înlocuiră în curând *Convorbirea*. Aici fie-cărui membru i se atribuia o poreclă glumeaţă; jurnalele şedinţelor se scriau în hexametri glumeţi.

Sturza arată că vorbeşte despre *Arzamas* după raporturile lui cu S. S. Uvarov, D. I. Bludov, V. A. Jucovschi, K. N. Batiuşcov, D. P. Severin şi A. I. Turghenev. In 1818 o parte din membrii dela Arzamas au trecut în Moscova în urma curţii imperiale; în vechea capitală reînoită, fiecare ruină nouă vorbia minţii şi preocupa orice inimă rusă. Acolo, la Dimitriev, foarte deseori se adunau Caramzin, Bludov, Kn. Viazemschi, Severin, Turghenev şi mulţi alţii. Imi aduc aminte bine, spune Sturza, de acea vreme, pentru că Dimitriev şi Caramzin se pronunţară bine despre primele mele lucrări; iar Batiuşcov mă iubea pentru articolul meu: *gândiri despre iubirea de patrie* [1]) ce apăru în revista societăţii N. C.

Iată cum îl zugrăveşte autorul nostru pe *Batiuşcov:*

Infăţişarea blândă şi simpatică a lui Batiuşcov era în acord cu armonia imposibil de imitat a versurilor lui şi cu farmecul prozei lui curgătoare şi cuminţi; avea o arătare tinerească, adese-ori timid, dulce la cuvânt; în glasul lui moale şi în convorbirea lui vie şi gingaşă se auzia parcă răsunetul unui cântec lăuntric. Totuşi, sub o pojghiţă plăcută, se tăinuia un suflet vioi, înflăcărat, mâncat de ambiţiune. De tânăr încă Batiuşcov se distinse şi primi câteva răni grele pe câmpul de onoare. Poezia, pentru care el era născut, linişti pentru un timp avântul sufletului său şi frământarea gândurilor ambiţioase, dar numai temporar, căci, nu într'un ceas bun Batiuşcov se gândi să se facă diplomat; atunci ne-am întâlnit noi în Peterburg, chiar înainte de numirea şi plecarea lui în Neapole în calitate de secretar la consulatul rus. Acolo, la mormântul lui Virgiliu, sub cerul limpede şi transparent al Italiei de sud, în ciuda chemării sale, adevăratul poet îşi luă adio de la poezie pentru totdeuna.

---

[1]) A. Sturza, op. cit. pg. 12

De un deosebit interes pentru noi sunt povestirile întâlnirilor lui Sturza cu nemuritorul poet *Alex. Puşchin;* după amintirile lui C. *Negruzzi,* care în schiţa sa *Calipso* ne relatează întâlnirile sale cu Puşchin, în tovărăşia frumoasei curtezane emigrate de la Iaşi, „femeie cu chip îngeresc [1])", iată, pentru a doua oară, un scriitor de origină român ne redă impresiile întâlnirilor sale cu poetul rus.

Odată, spune Sturza, intrând la Turghenev, am găsit la el pe tânărul Puşchin în care Caramzin şi Jucovschi întrevăzuse şi aşteptau desvoltarea unui înalt talent. I se adusese lui Turghenev noul portret al lui Jucovschi şi chiar atunci Puşchin, admirându-l, scrise versurile cunoscute:

„Dulceaţa seducătoare a stihurilor lui
Va întrece depărtarea de invidiat a veacurilor" etc.

Iar, altă dată, vorbind despre exilul poetului în sudul Rusiei, unde avu ocazia să viziteze munţii pitoreşti şi văgăunile Caucazului, să fie martorul unei mişcări şi revărsări neobicinuite de oameni în Basarabia, cu ocazia evenimentelor petrecute în Moldova şi Valahia, nu e de mirat, spune Sturza, că frumuseţile naturii şi întâmplările din vremea contemporană, ca un sceptru fermecat atinseră imaginaţia impresionabilă a tânărului poet şi smulseră din sufletul lui poeme nemuritoare ca „Prizonierul din Caucaz" şi cele mai frumoase cântece din „Oneghin". In anii 1824 şi 1825 am avut adese-ori ocazia, spune Sturza, să mă întâlnesc cu Puşchin în Odesa. Spiritul lui neîmblânzit, nematurizat încă în acea epocă, mă evita vădit ca pe un om mândru de înlănţuirea unei gândiri proprii. Totuşi, cu toată această prejudecată, îmi aduc aminte cu mulţumire că odată, după o masă la sora mea [1]),

[1]) C. Negruzzi, Calipso: „Puşchin mă iubea şi găsea plăcere a-mi îndrepta greşelile ce făceam vorbind cu el franţuzeşte. Câteodată venea şi ne asculta ore întregi, pe mine şi pe Calipso vorbind greceşte, apoi începea a-mi reaminti niscai versuri de a lui, pe care ni le traducea".

[1]) V. L. Dan. Draganov-Bessarabiana pg. 196: „*Sturza Rocsandra Scarlatovna,* în căsătorie contesa Edling, sora dreaptă a lui A. S. Sturza, una din cele mai cunoscute doamne basarabene, doamna de onoare a Impărătesei Elisaveta Alecseevna, faţă de care Impăratul Alexandru Pavlovici, avea o adâncă consideraţie fiind cu ea în corespondenţă; amintirile sale şi scrisoarea către contele Capodistria s'au publicat în Arhiva Rusă din anii 1887 şi 1891".

stând unul lângă altul, am isbutit (de altfel fără nici o intenţie) să câştig toată atenţia şi părerea lui Puşchin.

Vorbiam despre trecut şi prezent; vorbind despre Turcia, despre creştinii din Orient, de aceiaşi credinţă cu noi, i-am expus cauzele păstrării spiritului popular şi al credinţei lor sub stăpânirea Musulmanilor. Puşchin nu ştia că în Orient păstorii bisericeşti îndeplinesc îndatoririle de judecători şi de conducători civili, că spiritul popular şi credinţa le-au întărit fără nici o constrângere această putere seculară şi mântuitoare în locul unei subjugări străine, şi ca un zălog al viitorului. Trecând apoi dela acest fenomen instructiv la puterea creatoare şi la influenţa credinţei creştine în general, i-am spus, între altele, lui Puşchin: acum la fiecare pas se vorbeşte despre himerica libertate politică; dar, ştiţi că în Evanghelie, unde sânt cuprinse toate adevărurile înalte, aflăm definirea adevaratei libertăţi. Domnul a spus: Aflaţi adevărul şi adevărul vă va face pre voi liberi. Conchideţi din această sentinţă divină că acolo unde nu e libertate internă, nu este nici externă.

Convorbitorul meu, la aceste cuvinte, manifestă o mirare naturală şi o consimţire cordială. Cine ştie, adaugă Sturza, dacă nu a început el de atunci să privească mai des în sfânta Evanghelie.

Ideia morţii năprasnice a lui Puşchin îi reaminteşte lui Sturza de *Griboedov* pe care l-a cunoscut de la începutul activităţii lui în domeniul literaturii cât şi al slujbei. Griboedov, ca şi Batiuşcov, era în căutarea unei misiuni diplomatice. Sturza, căruia îi plăcu mintea luminată, firea severă şi fizionomia ageră a lui Griboedov, afirmă că s'a folosit de situaţia pe care o avea atunci la Ministerul de externe, sprijini pe distinsul postulant şi-i propuse, la alegere, posturile de funcţionar de cancelarie în Filadelfia sau Teheran; Griboedov era nehotărît; Sturza îi arătă importanţa acestor consulate prin legătura cu interesele directe ale Rusiei şi cu toate că el doria ca Griboedov să prefere America, având mare nădejde în dreptatea şi felul gândirii noului conducător al acestei îndepărtate misiuni, baronul Teil, cu care se împrietenise în bivuacurile de iarnă din 1812 la Berezina, totuşi Griboedov alese Persia, hotărându-şi astfel singur soarta; mai apoi, încărcat de atenţiunile imperiale, reveni în capitală şi plecă îndărăt în Teheran, aspirând la noi onoruri şi servicii; dar, de fapt pe poet

îl aşteapta o cruntă moarte năprasnică. Niciodată în viaţă, spune Sturza, nu mi s'a întâmplat să fiu atât de aproape martor ocular la alegerea propriei şi tainicei sorţi de către însăşi jertfa.

Astfel Sturza, apreciind manifestările mai importante ale vieţii intelectuale de la 1805 în decursul celor 30 de ani ai veacului al XIX-lea şi semnalând puternica influenţă a evenimentelor mondiale asupra literaturii ruse prin eliberarea ei din formele înbătrânite şi convenţionale, preciză rolul pe care-l avură cele două cenacle literare adunate împrejurul lui Derjavin şi a lui Caramzin: *Convorbirea iubitorilor de limbă rusă* a anunţat şi a pregătit trezirea unei gândiri vii şi a unei aspiraţii spre realizarea frumosului, iar *Arzamas* colaboră, la rândul său, la desvoltarea mai departe a creaţiunii unitare, însufleţindu-se şi respirând cu marile evenimente.

Nu mai puţin importante sânt amintirile povestite de Alexandru Sturza în articolul închinat amintirii lui *Jucovschi* şi *Gogol;* precizia caracterizărilor şi citaţiile din corespondenţa sa cu aceşti scriitori ruşi capătă importanţa unor documente biografice, preţioase prin expresia şi nuanţarea stărilor sufleteşti. Astfel despre *Jucovschi* povesteşte Sturza că, în afară de întâlnirile în ambele capitale, l-a primit şi la găzduit la Odesa; făcând o călătorie prin Rusia în suita moştenitorului imperial, al cărui educator era, Jucovschi a venit la noi, spune Sturza, şi a sărbătorit în vila mea de pe malul mării, în cercul meu familiar, ziua onomastică a augustului său elev. Mi-aduc aminte ca acum, am luat masa liniştit în grădină, sub umbra deasă a viţelor de vie care ne ocroteau de razele arzătoare ale soarelui de sud.

Atunci am aflat, spune Sturza, că marele poet avea obiceiul şi talentul de a desena cu creionul fugar, dar foarte reuşit, priveliştele care îi eşiau înainte, în timpul călătoriei; observând că balconul casei mele atingea punctul de vedere cel mai drept spre portul de la Odesa el dori să schiţeze această privelişte; ne-am urcat ambii pe balcon; el privea spre mare şi stând în picioare schiţă cu creionul în timp ce conversaţia curgea ca o undă, preocupându-ne pe amândoi.

Povestindu-mi şirul ocupaţiunilor sale pe lângă marele cneaz moştenitor, metoda lui de predare a istoriei, şi de asemeni caracteristica oamenilor şi a locurilor în timpul călătoriei, Ju-

covschi era încântător, căci sinceritatea nu-i împedica întru nimic luminele cugetării lui profunde. Şi astfel Sturza ni-l descrie mai departe pe Jucovschi, după impresiile primite direct, apreciind cu entuziasm şi admiraţie arta şi valoarea traducerilor lui, după care citează diferite fragmete din scrisorile primite de la Jucovschi, în care acesta mărturiseşte plăcerea de a fi citit unele lucrări ale lui Sturza, precum şi preocupările lui de problemele filozofiei creştine.

Intr'una din aceste scrisori adresate lui Sturza de Jucovschi, acesta, resemnat în faţa operelor filozofiei germane a lui Kant, Fihte, Şelling, Hegel „vreau să încerc, spune, ce aş putea scri pe foaia albă a minţii mele, sprijinindu-mă numai pe adevărurile sincere şi necontestate ale creştinismului".

Şi astfel Sturza reconstitue înfăţişarea spirituală a lui Jucovschi ca gânditor şi credincios creştin.

In partea a II-a a acestui studiu, intitulat *Prinos amintirii lui Jucovschi şi Gogol*, Sturza povesteşte amintirile din întâlnirile sale personale cu *Gogol.*

Prima întâlnire avu loc în străinătate. In anul 1836, spune Sturza, la poalele munţilor Elveţiei, în imprejurimile Bernei, am văzut prima dată pe observatorul înţălegător şi original, pe zugravul moravurilor şi vieţii ruseşti, fiind oaspetele consulului nostru D. P. Severin, după care mi-a fost dat să întâlnesc din nou pe Gogol, exact după 10 ani, în Roma, în biserica pravoslavnică consulară, la impresionantele şi înălţătoarele rugăciuni ale Vinerii mari.

După sfârşitul slujbei, ne-am îndreptat unul către altul, am reînoit cunoştinţa trecută, întărind legăturele prin vizite de prietenie şi conversaţii. Gogol făgădui lui Sturza că după călătoria sa în răsăritul pravoslavnic va veni la Odesa. Pe neaşteptate, spune Sturza, mă vizită Gogol la vila mea depe malul mării, împreună cu înţeleptul său tovarăş, K. M. Bazili. Dar întrevederea noastră fu trecătoare, Gogol se grăbea la rudele din Malorusia, iar de acolo la Moscova. Nu târziu Sturza primi înştiinţarea de la Gogol că el se pregăteşte iarăşi a porni spre sud, spre a-şi putea continua munca intelectuală sub cerul binefăcător şi în tăcere. Sturza îi răspunse sfătuindu-l să aleagă Odesa ca loc de reculegere şi odihnă, la care Gogol îi răspunde prin scrisoarea de la

15 Sept. 1850 ale cărei fragmente Sturza le reproduce în amintirile sale. In această scrisoare Gogol îşi exprimă bucuria de a se întâlni cu Sturza, arată cât i-i de greu să se despartă de Rusia, dar că din nenorocire, timpul de iarnă în Rusia este vătămător sănătăţii sale, şi ceia ce e mai rău, îl împedică de a lucra şi a termina lucrările începute.

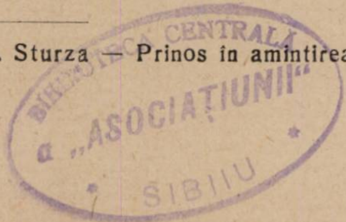
Şi Gogol îşi încheie astfel scrisoarea: „Dar cred că Dumnezeu este atot-puternic a împlini toate şi bunătatea Lui nu are margini: poate şi sub asprul văzduh al Mării Negre, chiar în Odesa, încă prea friguroasă pentru mine, voi regăsi proaspătă dispoziţie a spiritului şi atunci, se înţelege, pentru nimic în lume nu voi pleca în străinătate. Cu plăcere voi petrece câteva luni cu Dumniavoastră“ [1]).

In urma acestei scrisori, Sturza povesteşte că Gogol veni în Odesa, unde o iarnă moderată linişti mângâios pe iubitorul de linişte, de discuţii nesgomotoase şi de preocupări retrase de cabinet. Ori cât te-ai fi silit să atragi pe solitarul gânditor în cercul aşa numit al lumii mari, — el evita cu delicateţă cele mai măgulitoare invitaţii, mulţumindu-se cu plimbările şi vizitele a câtorva, printre care mă aflam şi eu, spune Sturza. In toate zilele de Duminică şi de sărbătoare puteai să-l întâlneşti pe Gogol în biserică între mulţimea care se ruga.

Afară de aceasta Sturza mărturiseşte cât de mult îl atrăgea pe Gogol locul naşterii, Malorusia, cu toţi cei apropiaţi lui, în preajma sfintelor sărbători ale Paştelor.

Vorbind apoi de planurile de viitor ale lui Jucovschi şi Gogol, de ticluitele întâlniri ale lor înaintea morţii care-i răpuse la interval de două luni, Sturza spune: „nădejdile pământeşti şi prepunerile celor doi prieteni se dărâmară, spulberate de suflările soartei nepătrunse. Trist şi greu îmi este a privi acum înapoi, la prietenii smulşi atât de năprasnic din cercul nostru; totuşi e o mângâere gândind că ambii cu grijă s'au pregătit pentru ultima luptă cu neputinţa omenească. Moartea, deplânsă de noi, a adumbrit cu aripa ei mormintele mărite şi iubite, ca o umbră gigantică, care porneşte de pe vârfurile munţi-

[1]) A. Sturza — Prinos în amintirea lui Jucovschi şi Gogol.

lor şi care înfăşoară într'un văl negru peisagiile pitoreşti ale naturii, la care plăcut era a privi şi greu inimii să se sature de admirat" [1]).

In studiul său intitulat: *Ceva despre etimologie şi estetică în raport cu istoria şi cu ştiinţa trecutului*, Al. Sturza urmăreşte raporturile dintre diferite discipline ştiinţifice, etimologia în raport cu istoria universală, teoria istorică a ştiinţei cuvântului, apoi problemele Esteticei, conchizând că fără controlarea faptelor prin mijlocul ştiinţei cuvântului şi a ştiinţei frumosului în istorie nu există autenticitatea dorită [1]).

In afară de aceste povestiri precum şi de acele arătate de A. D. Draganov în Besarabiana, Alex. Sturza are şi alte studii precum sânt acele privitoare la viaţa şi mişcările spirituale ale popoarelor creştine din răsărit.

In Constantinopol, Smirna, Birut şi chiar Atena, spune Sturza, viaţa spirituală şi literatura constau din flagrante contraziceri; instituţiile de educaţie şi instrucţie lucrează de cele mai multe ori în scopuri cu totul opuse. Al. Sturza este un admirator al limbii greceşti care adoptă noile noţiuni şi nume prin cuvintele sale proprii, cu un senz precis şi definit şi de o deosebită frumuseţe. Nici în limba vorbită, nici în cea literară a grecilor contemporani, spune Sturza, nu veţi întâlni urmele acelei terminologii monstruoase şi savante de care a suferit atât de mult „frumoasa limbă rusească" [1]). In această schiţă Al. Sturza vorbeşte şi despre Români şi despre limba lor. „In afară de limbile aziatice propriu zise, spune Sturza, în graniţele imperiului turcesc trăiesc viaţa lor şi domină pe un întins spaţiu limbele slavă şi română.

Şi în ele se observă o puternică mişcare a gândirii populare...

„Alături cu Slavonii, dealungul ţărmului stâng al Dunării şi mai sus spre Apus până la poalele munţilor Carpaţi, este împrăştiat neamul deosebit românesc sau al Valahilor şi Moldovenilor. Şi ei îşi preţuiesc limba lor maternă latino-slavonă, o cul-

---

[1]) Al. Sturza — Op. Cit. pg. 228.

[1]) Vezi Mosgvitianin 1842 No. 10.

[1]) Vezi studiul: Viaţa spirituală şi literatura în Răsărit în *Mosgvitianin* 1851 No. 16.

tivă cu silinţă ca pe o moştenire lăsată de la străbuni. Traducerea Bibliei şi aici puse o puternică temelie pentru limba literară scrisă şi-i descoperi nemurirea cuvântului vieţii. Până acum limba populară a Românilor fu ca un zvon şi ca o şoaptă copilărească, căreia i-a fost hărăzit să amuţiască între graiurile mai puternice ale neamurilor mai tari. Din nenorocire, nu numai Românii, dar şi celelalte neamuri ale Orientului, îngrijindu-se fie-care de pastrarea limbii sale materne, nu recunosc clar şi înţăleg greşit importanţa binefacerii pe care le-au adus-o biserica pravoslavnică, care ca o mamă consacră toate limbele în slujba cuvântului adevărului“ [1]).

Într'un alt studiu publicat cu acelaş titlu în 1853 Al. Sturza ne împărtăşeşte deasemeni aprecierile sale şi asupra Românilor : La Grecii pravoslavnici, la Slavi şi la Români sau Daci, credinţa a ramas neatinsă în suflet, limba strămoşilor a rămas neatinsă în graiul poporului şi în fiinţa cetăţenească.

I. Negrescu

(Va urma)

Regrete

De-atâtea ori, de toate ţi-am vorbit
Şi n'am putut să-ţi spun şi de iubire;
Ca un copil am plâns, când a venit
Fatală zi de crudă despărţire.

Plecarea ta din suflet o regret
Şi ce n'aş da, iar să te văd aproape!
Să treci prin păru-mi mâna ta încet
Şi 'n palme-ţi fruntea mea să se îngroape.

Tony Luţcan

---

[1]) A. Sturza Op. Cit.

Movile și valuri de pămînt.

Mult mai cunoscute, atrăgînd lesne atenția călătorului şi cercetătorului, sunt movilele de pămînt, de care întreg teritoriul Basarabiei este acoperit. Ele au atras atenţia încă a savanţilor ruşi, fiind pomenite de monografiştii Basarabiei, după care o listă a lor a dat-o şi d. Ciobanu. [1])

Unele din ele sunt de o mărime considerabilă; altele numai ca nişte moviliţe, aşezate în grup şi de-o formă mai ascuţită. Unele aveau aşezate deasupra câte un stîlp de piatră; altele purtau urmele unor săpături, încercări de-a se cerceta interiorul, bănuit a conţine comori. Este fără îndoială că aparţin mai multor epoci, cum vom vedea şi c'au fost todeauna folosite de om din vremurile cele mai vechi. In epoca istorică nu-i exclus ca mai toate să fi servit ca locuri de semnalizare, fiind minunate puncte de observaţie. Cele mai multe sunt astfel aşezate că se poate vedea dela una la alta. Şi 'n acest caz vor fi fost folosite şi ridicăturele naturale, căci nu toate movilele sunt făcute de mîna omului.

In genere pot fi împărţite, după aşezare, în două categorii: pe înălţimi şi'n văi. Cele mai multe sunt situate pe malul înalt al Nisrului, dominînd stepa ucrainiană; cele din interior, mai ales în nordul şi centrul Basarabiei, sunt aşezate pe culmile ce despart rîuleţele: Bîc, Ichil, Răut, Cula, Ciuhur, Botna, Cogîlnic, Hadjder, Ialpuh.

Cele mai vechi cunoscute sunt: în jurul comunei Bulboaca „*Movila cu stâlp*" şi 'ncă două; lîngă Tighina „*Movila turcească*", „*Movila de deasupra dealului*" şi „*Movila Şvejilor*". De remarcat că numirele moderne nu sunt legate de provenienţa lor, ci au fost date în legătură cu evenimente mai proaspete. Tot în judeţul Tighina „*Movila dragaiselor*" de lîngă Chircăeşti; „*Movila lui Suvarov*" între Tighina şi Căuşeni; „*Movila hanului*" cu o circonferenţă de

---

[1]) Şt. Ciobanu „Monumentele istorice" în „Monografia. Basarabiei" Chişinău 1926 pp. 178-179

vreo 150 m. şi „*Movila lată*" de lînga Copanca; iar mai la sud „*Movila mare*" de lîngă Talmaz. In judeţul Cetatea Albă se găsesc o serie de movile nenumite pe drumul dintre Căuşeni şi Cetatea Albă, mărginind apele mai însemnate ce se varsă în Dunăre sau lacurile Mării Negre. In judeţul Orhei „Movila lui Zorilă" dela Pripiceni şi altele la Hârtopul Mare.

In judeţul Soroca s'au numărat peste 15 movile — sau Kurgane, după numele pe care-l dau ucrainienii localnici — în jurul *Naslavcei*. Săpîndu-se de către un ţăran una din ele, s'au dat peste „*pietre trăsnite*" (pierre de foudre), toporaşe de cremne şi alte înstrumente neolitice. Pe moşia satului *Buzovţi* la nord de Ataki se ridică un Kurgan foarte impozant prin mărimea şi înălţimea lui.

Dintre cele aşezate pe văi încă de mult sunt cunoscute „*Suta de movile*", dintre satele Avrămeni şi Brăneşti (*Bălţi*). Aproape de vărsarea Ciuhurului în Prut, pe o vale mlăştinoasă în unele locuri, se'nşirue una lîngă alta o serie de movile, de formă lungăreaţă, cu o direcţie aproximativă dela est spre vest. Ele au dat naştere la tot felul de păreri, mai ales că unele par naturale. In drumul dela Soroca spre Atachi se găseşte „*Movila uriaşului*", lungă de 21 m. şi 'naltă de 7 m. Pe valea Răutului, în regiunea comunei *Sărăteni*, se află vreo 13 movile.

In judeţul Cetatea Albă se află cîteva movile lîngă *Sarata*, care au fost cercetate de-un archeolog rus încă de mult [1]). Iar lîngă oraşul capitala judeţului se mai văd încă urmele unui *tumulus* bine lucrat, nu departe de actuala cale ferată, care a fost de mult profanat şi jăfuit, rămînînd azi numai scheletul de piatră. Studii precise făcute de-un savant romîn i-au lămurit orgina şi scopul, după care prin comparaţie ne putem conduce pentru alte exemplare.

Dacă cercetăm origina acestor movile, studiile care s'au încercat pentru unele, destul de sumar, duc imediat la epoci diferite.

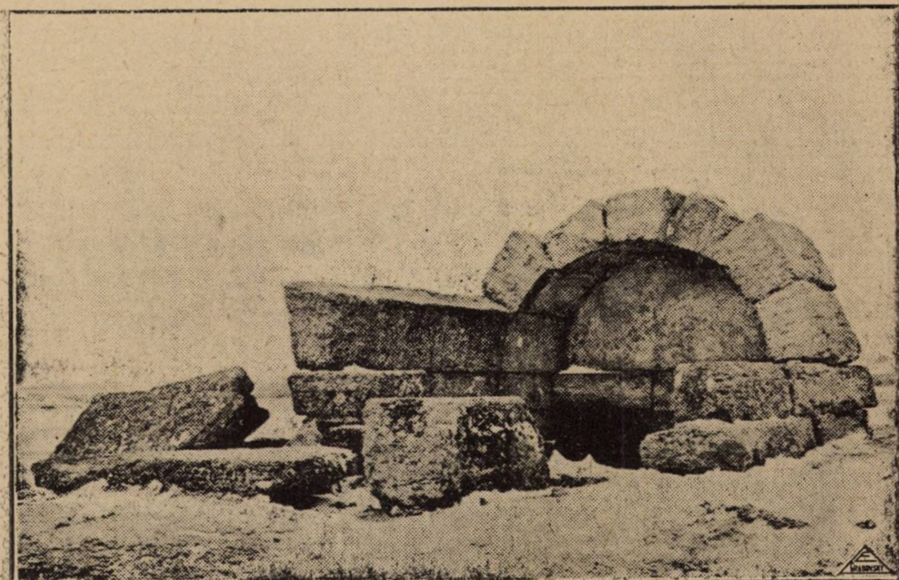
Cele mai vechi par să aparţină neoliticului. Făcîndu-se săpături la unul din curganele dela Naslavcea, la care se găsise industrie de piatră şlefuită, s'a dat peste un mormînt de două succesive încineraţiuni. [2]) In marginea aceluiaşi sat, săpîndu-se ca la 0,5 m., s'au

---

[1]) Th. I. Knauer, in publicaţia „Rossiea" vol XIV, Peterburg 1910, pp. 127-129.

[2]) N. N. Moroşanu „Noi contribuţii preistorice", p. 7

dat peste schelete, aşezate în morminte de lespezi de piatră, peste care se toarnă pămînt. Toate scheletele erau aşezate cu faţa cam spre vest, ceia ce se potriveşte cu unele tumuli — morminte din epoca „la Tène“ din perioada ferului. Ţaranii, cari dădeau informaţii despre aceste morminte, au declarat că s'au găsit şi inele sau cercei de fier, toate foarte ruginite. Poziţia cimitirului cît şi obiectele dovedesc epoca fierului.

Tumulusul dela Cetatea Albă.

Făcîndu-se săpături la cîteva movile dela Sarata din Cetatea Albă, s'au găsit schelete umane însoţite de o îndustrie determinată ca de trecere între epoca neolitică şi acea a bronzului. N'ar fi exclus ca unele din ele să fie dolmene — cum presupune d. Moroşanu —, ceia ce-ar fi de-o importanţă deosebită, dat fiind lipsa lor în România sau mai bine zis necunoşterea încă a existenţei lor.

Cele mai noi din epoca protoistorică au fost rîdicate de Sciţi, cei mai vechi locuitori cunoscuţi. Faptul este dovedit pentru tumulusul dela Cetatea Albă, a cărui asemanare este perfectă ca construcţie cu acele dela Mangalia, studiate de d. Tafrali. [1]) Unele sunt

[1]) „Les tumuli de Callatis“ in „Arta şi Arheologia“ 1, 2, Bucureşti 1928.

ca o cetate de aparare, asemănîndu-se cu „Suta de movile" dela Avrămeni; altele întocmai ca mormîntul dela Cetatea Albă. Acesta din urmă se compune dintr'o parte oblungă boltită, lungă de 7 m. şi largă de 3, ducînd la o cameră patrată boltită; dromos-ul care ducea la cavou a dispărut azi. Păreţii şi bolta sunt făcuţi din blocuri enorme, dintre care unul are 2,60 lungime. Prin aceasta se apropie de faimoasele megalite bretone dintr'o epocă foarte veche. Au fost deci rîdicate toate aceste tumulusuri de aceiaşi populaţie, aproape sigur Sciţi, într'o epocă ce se poate întinde din sec. VIII-lea pînă la venirea Romanilor pe aceste locuri.

Nu este o părere hazardată, cum crede şi d. Ciobanu [2]) ca unele din movilele Bugeacului să fi fost făcute de Tatari pentru aparare sau poate chiar ca morminte uriaşe. E posibil de altfel ca şi alte popoare barbare ce-au trecut pe aici să fi ridicat movile, morminte uriaşe pentru şefii lor. Şi poate că înşişi domnii Moldovei să fi ridicat puncte de observaţie la această graniţă, mereu primejduită; aceste fiind cele mai noi movile de pământ.

* * *

Cu mai multă siguranţă se poate vorbi despre acea uriaşă construcţie de pămînt, cunoscută sub numele de *valul lui Traian*, în jurul căruia s'au brodat o serie de legende în populaţie şi teorii în lumea ştiinţifică. Prin mărimea lor — de fapt sunt două — au atras de mult încă atenţia şi denumirea generală, sub care sunt de mult cunoscute, le-a fixat şi epoca în care au fost construite, în preajma începutului erei creştine, folosite apoi şi mai tîrziu.

Cel mai de sus, cel nordic, se 'ntinde pe-o lungime de 130-140 klm., începând dela Prut mai în jos de Leova. Dela satul Tighiceanca coteşte puţin spre nord-est, tae rîuleţele Sărata şi Cogâlnicul, apoi schimbîndu-şi iar direcţia spre sud-est şi tăind Botna pela Sălcuţa, o ia pe coama dealului de lîngă apa Botnei până la Chircăeşti. Trecînd peste valea băltoasă a Botnei, valul urcă pe culmile ce-o despart de valea Nistrului la o înălţime cu vederi departate, tae dealurile şi se perde în tufişurile dintre satele Copanca şi Chiţcani, păstrînd de mult o direcţie continuă spre vest-nord.

Al doilea val, numit şi cel de jos, începe cam la 120 klm. mai la sud pe Prut, ceva mai jos de satul Vadul lui Isac, avînd

[2]) Op. cit., p. 179

cam aceiaşi lungime. Ca direcţie variind spre sud-est şi apoi spre est, tae Ialpugul lîngă satul Tabac şi coboară pe valea Catlapugului până la varsarea lui în lacul cu acelaş nume. Schimbîndu-şi şi el direcţia spre est-nord, continuînd a mărgini linia nordică a lacurilor, tae gurile rîuleţelor Chirchiz — Chitai şi Ali-Aga, oprindu-se în lacul Sasâc, ceva mai la nord de satul Eschipolos.

Ca formă şi dimensiuni ambele valuri se aseamănă, dar variează în lungimea lor. Se compun dintr'un şanţ, a cărui adîncime, atenuată azi, ajunge uneori până la 3-4 m., de pămînt propriu zis, ajungînd uneori la 3-4 metri înălţime. Aşezarea lui presupune imediat c'a fost construit pentru aparare de invasii nordice. A fost o fortificaţie minunată, deşi numai din pămînt, căci pe alocuri are o lăţime totală de 12-15 metri, iar din loc în loc se văd urme de întărituri circulare, ca nişte forturi la eventualele porţi de trecere. Astăzi el este străbutut de numeroase drumuri de care, cele din cîmpie sunt chiar şi lucrate, uneori putîndu se cu greu observa. Pe dealuri au rămas puternice, însoţite uneori de movile de care aminteam; probabil aceste din urmă mai vechi, servind apoi ca puncte de reper pentru construirea valurilor. E trist chiar că nu se iau măsuri pentru conservarea lui, cel puţin în unele puncte, căci izvoarele ruseşti din veacul trecut vorbesc pe alocuri de înălţime de 5 metri, care n'o mai atinge azi.

De cine au fost construite şi cînd? Sunt trei păreri mai importante. Una din cele mai vechi este a generalului rus Cornilovici pela 1819, reluată de d. Nistor [1]), după care valurile se datoresc Tatarilor pentru a mărgini tatarlîcul lor, care coincide cu această construcţie. S'ar putea susţine şi prin forma lor, care adăposteşte tocmai o stăpînire sudică, şi prin continuarea lor dincolo de Nistru, unde au fost iarăşi ţinuturi tătăreşti. Iar faimosul „Hotarul lui Halil-Paşa" dela finele sec. XVII [2]) coincide cu valul de sus. Dar tot aşa de lesne se poate arunca această teorie. Mai întăi că nu se ştie dacă dincolo de Nistru valul coincide cu grăniţuirea stăpînirei tătăreşti. Apoi chiar „hotarul lui Halil-Paşa" merge numai până la Sălcuţa, de unde o ia spre nord, iar spre apus avea alte mărginiri către ţinutul Chigheciului. Şi — argument cu totul hotărîtor — la grăniţuirea

---

[1]) I. Nistor „Istoria Basarabiei", Cernăuţi 1923, p. 142

[2]) Gh. I. Nastasă „Hotarul lui Halil-Paşa şi cele două ceasuri" în „Bulet. Societ. reg. rom. de Geografie" Buc. 1932 pp. 174-215

hotarului tătăresc valul este pomenit ca existent. Astfel cronicarul Amiras, care identifică hotarul lui Halil cu „Troianul de sus“ spune: „au mers de au scris hotarul Moldovei, care se începe dela hindichiul lui Traian Imparatul Râmului“ [1])

Mai decisiv încă e faptul că el este cunoscut şi denumit cu termenul clasic încă mai de mult, înaintea fixării Tatarilor din Bugeac. O serie de hrisoave domneşti din sec. XV şi XVI vorbesc de „hindichiul“ sau „Troianul“, în legătură cu hotărnicii. Intr'un document al lui Ştefăniţă dela 1518 şi altele două ale lui Ştefan cel Mare din 1503 şi 1489 se confirmă cumpărarea unei moşii de urmaşul Lupu pe rîuleţul Sarata care se varsă în Prut, în cel mai vechi arătîndu-se hotarul „pe valea în sus pînă 'n Troian la stîlp, apoi pe Troian în sus pînă unde se 'ntîlneşte Troianul cu Sărata“. Alexandru cel Bun, fixînd graniţele unei moşii a logofătului Toader de lîngă gura Bîcului, dăruită M-rei Homorul, spune „şi alt sat Boboij mai la vale de aşa numitul Troian“. [2])

Dar el este şi mai de mult cunoscut locuitorilor slavi de dincolo de Nistru, în a căror literatură s'a pastrat numele lui Troian, poate în legătură cu acest val, care 'n toate documentele noastre are forma „troian“ nu „traian“.

O altă părere, considerată până acum ca mai verosimilă, este aceea că valurile se datoresc împaratului Traian, ce va fi asigurat provincia sa nouă — Dacia, sau poate cea mai veche — Sciţia minor. „Incă Miron Costin spune: mai de crezut sunt acei care spun că „Troian Imparat au sapat acest şanţ în veşnica pomenire şi veste să „se ştie şleavul oştii de cei care se trag după oşti mari, neguţători şi osteni.“ [3]) Dimitrie Cantemir are cam aceiaşi, părere, mirîndu-se că nici un istoric din cei vechi sau noi n'au pomenit nimic. [4]) Această părere s'a pastrat până azi la savanţii romîni. Valurile din Dobrogea, Muntenia, Moldova şi Basarabia — scrie Pârvan [5]) — au fost ridicate de localnici şi de armata romană „pentru a sluji nu atîta ca aparare,

---

[1]) In „Letopiseţi“ III, p. 139, Bucureşti 1872.

[2]) Documentele reproduse la Ciobanu, op. cit., pp. 181-182

[3]) „Letopiseţi“ I. p 22, Bucureşti 1872

[4]) „Descrierea Moldovei“ Buc. 1923, p. 40

[5]) V. Pârvan „Inceputurile vieţei romîne la gurile Dunării“ Buc 1923, pp. 29, 34.

cît mai ales ca „o ameninţare poliţienească“ contra barbarilor dela Nord ; acele din Basarabia ca o îndoită şi 'ntreită graniţa a Dunării.

In sfîrşit, o a treia părere susţine c'ar fi opera popoarelor barbare, care au trăit în aceste locuri; fie acele de seminţie nesigură, ca Bastarnii, Caspii sau alţii; fie chiar de Daci, aşa cum aceştia au mai construit în patria lor adevărată şi mai ales în Banat. Această părere se poate susţine mai cu greu, dat fiind orientarea valurilor în sens învers cu stăpînirile lor teritoriale. Alţii le atribue Goţilor, tocmai ca aparare a Daciei cuprinse de ei contra altor năvălitori, ceia ce nu exclude orientarea.

Părerea noastră este că, fiind mai mult opera celor ce-au stăpînit la sud, pe vremea Romanilor şi mai înainte poate în parte, ele nu se datoresc numai lui Traian, de-al cărui nume s'au legat poate şi dintr'o confuzie. Nu cumva li s'au zis „troiane“ după forma asemănătoare cu a troienelor de zapadă, aşa de cunoscute în părţile friguroase şi bătute de vînturi ale locului ? Ele au servit apoi de apărare şi grăniţuire mai tîrziu, caşi movilele de pămînt de soarta cărora le-am unit.

P. Constantinescu-Iaşi

Sihastrul

Iubirea mea am ferecat'o 'n lanțuri
Și sufletul pe veci l'am răstignit,
Căci l'am purtat prin bulgări și prin șanțuri
Să 'nvețe-a suferi la infinit.

Cum vulturul, legat, spre cer albastru
Se sbate în zădar să-și 'nalțe sborul,
In zidurile schitului sihastru
Mor visele, speranțele și dorul.

Ci, fie voia Tatălui! De-acum
Voi bate zilnic sute de metanii,
Şi inima cu dinţii-o s'o sugrum
Şi doru-o să-l ucid cu lungi citanii.

Iar când pe lângă geamul oblonit,
Cântând, vor trece stoluri de copile,
Eu cerului ruga-mă-voi smerit
Şi-o lacrimă-oi închide între file.

Tony Luţcan

De Paşti

Din largurile de argint,
din nori — a viselor altare,
coboară veşti liniştitoare,
solii de pace pe pământ.

De clopot mugetul se pierde
prin văi înveşmântate 'n fum,
iar toporaşii dela drum
par picături de-azur, în verde.

Visez un Capernaum,
poteci prin stânci Galileene,
miraje sfinte, chipuri, scene —
al altor zile, mari, album...

Ca şi atunci, *e cupa plină...*
şi sunt golgote de urcat...
O, cine 'n lumea de păcat
va şti mântuitor să vină ?!..

Aprlie 1932 **Iorgu Tudor**

Un document de valoare de acum 115 ani

CONSTATĂRI ŞI CONCLUZII

Este vorba de Anaforaua Obşteştii Adunări din Ianuarie 1817.

Acest document a fost publicat de Codrescu în Uricariu, vol. IV, pag. 325-343.

Il găsim publicat din nou de d-l Sava, preşedintele Tribunalului judeţului Lăpuşna, în Documente Putnene, vol. I, pag. 186-197.

Fiind în posesiunea originalului, d-l Sava corectează extrem de minuţios pe Codrescu.

*

Vrancea, din ţinutul Putnei, era, la 1755, o regiune de 15 sate răzăşeşti şi a rămas răzăşească pînă astă-zi, sporindu-se doar numărul satelor.

In Ianuarie 1801, visternicul Iordache Roset reuşeşte să capete, de la Alexandru Ipsilante, hrisov de danie asupra întregului pământ al Vrancei.

La 11 Septembrie 1803, Alexandru Moruzi întăreşte această danie.

Satele vrâncene nu se sfiesc să se judece cu Iordache Roset.

După aproape zece ani, la 1 Martie 1813, Divanul dă obştiei Vrîncenilor cîştig de cauză.

Iordache Roset nu se lasă răpus.

Atunci Obşteasca Adunare a Moldovei, la sesizarea Domnului, este chemată a-şi da avizul asupra a *două chestiuni juridice* şi anume:

1⁰ O chestiune de *principiu:* „pentru feliul proprietăţii în ţară din învechime“ şi

2⁰ O chestiune de *speţă:* „pentru direcţia juridică a pământului Vrancei“.

*

In cazuri de acestea, Domnul convoca Obşteasca Adunare printr'un ordin scris [ţidulă], care cuprindea şi chestiunile la ordinea zilei [*întrebările* comportînd *răspunsuri*].

Şedinţa se ţinea sub preşidenţia Domnului. Se puneau în discuţie întrebările, cerând unii cuvântul, altora cerându-li-se părerea. Şi aşa se ajungea la un acord.

Rezultatul, obţinut mai întâiu oral [arătare prin viu graiu], se consemna într'un act [arătare în scris].

Se dădeau amplu *motivele* [cunoştinţa şi socotinţa].

*

Să vedem în ce constă avizul Obşteştei Adunări asupra celor două chestiuni de mai sus şi cu deosebire temeiurile.

Vom avea de evidenţiat, odată mai mult, în ce consta Dreptul în Moldova înainte de 1817.

* * *

CHESTIUNEA DE PRINCIPIU

„Pentru feliul proprietăţii în ţară din învechime“.

Asupra acestei chestiuni, Domnul a pus Obşteştii Adunări o singură întrebare sub două aspecte şi anume :

a) Fost-a *domnesc* din vechime tot pământul Moldovei ?

b) Fost-a pământul Moldovei din învechime *nelocuit ?*

La această întrebare, Adunarea răspunde negativ.

Iată acum şi temeiurile [*dovezile*]. Ele constituesc partea cu adevărat interesantă a anaforalei dela 1817.

I. *Adevăruri istorice* [„dovezi ce sînt den istorii“].

Spre deosebire de ceea ce se întâmplă azi, atunci adevărurile istorice aveau, în justitie, altă trecere.

Obşteasca Adunare foloseşte un însemnat număr de asemenea isvoare şi anume :

a) „Istoriile vechi... istoricii cei mai vestiţi“ ;

b) „Obşteasca istorie, care s'au alcătuit de adunarea celor mai înţelepţi istorici în Bretaniea“ ;

c) Dimitrie Cantemir [n. 1673 ; m. 1723];

d) Dimitrie Filipide.

In toate aceste isvoare istorice, Adunarea vede dovada că: „încă mai înainte de venirea Rîmlenilor în părţile acestea în zilele împăraţilor Dometian şi Traian, pămîntul Dachiei a fost lăcuit

de norod"; „după vreme de năvăliri despre neamuri străine şi deîntru această pricină unii năzuia în părţile munţilor, fiind locuri tari spre a se apăra" ; „în trei olaturi şi codri, adecă în Cîmpul Lung den Bucovina, în Vrancea den ţinutul Putnei şi în Codrul Tigheciului den Basarabia, lăcuiau slobozi păstorii oilor".

Concluzia: „Dragoş Voevod n'a descălecat pămîntul Moldovei pustiu, pentru ca să se poată prepune, cum că *de vreme ce tot cuprinsul pămîntului Moldovei au fost pustiu, apoi dar pămîntul au fost domnesc şi pentru aceasta n'ar putea nimenea să aibă moşie fără hrisov de danie*".

In concordanţă cu aceste adevăruri istorice, Obşteasca Adunare aduce, ca „dovezi cari sînt de faţă".

II: „*Hrisoavele Domnilor bătrîni*", folosind acte din vremea următorilor 3 Domni:

a) Alexandru cel Bun [1400 — 1432],

b) Ştefan cel Mare [1457 — 1504],

c) Petru Rareş [1527 — 1538].

Din vremea lui Alexandru Voevod, foloseşte un act de la 1428, prin care *Domnul* „vrînd a înzăstra mănăstirile sale Bistriţa şi Pobrata, *au cumpărat moşii* den ţinutul Niamţului, den ţinutul Sucevei şi den ţinutul Eşii, de piste Prut de la Codrii Bîcului şi de prin alte ţinuturi, *de pre la stăpîni moşinaşi, ce prin strămoşească moştenire li-au avut*".

In act, se prevede că vânzătorii îşi aveau acele moşii „den moşi şi strămoşi", iar Obşteasca Adunare argumentează: „fiindcă dela Dragoş şi pînă la Alexandru se văd trecuţi nu mai mult de cît 50 ani, apoi cum ar fi putut zice" aşa [„den moşi şi strămoşi"].

Din vremea lui Ştefan Voevod, foloseşte acte dela 1487, 1494 şi 1502, iar din vremea lui Petru Voevod, un act dela 1529, toate fiind „urice, prin care ei *intăresc vînzări şi cumpărături* de baştină strămoşeşti *şi* [urice] de *înpărţele* bătrîne a moşînaşilor pămînteni".

Aceste întărituri au fost date fără ca părţilor să li se ceară „vreo dovadă de danie", fiind „îndestulă dovadă *îndelungată şi pacinica stăpînirea* lor".

III. *Pravelile.* Obştească Adunare foloseşte pravelile împărăteşti [„precum Domnul Dimitrie Cantimir istorisăşte, cum că

Alexandru cel Bun le-au adus în pămîntul Moldovei"], invocînd din ele următoarele texte:

a) Tomul I, cartea 2, capitolul 44, fila 32;
b) " " " " capitolul 46
c) " " " " capitolul 50
d) " " " " capitolul 52, fila 33;
e) cartea 56, titlul 3, capitolul 4, fila 708.

Mai foloseşte şi „Panthecte", invocînd din ele Partea I § 110. Pe acestea le atribue pravilistului Ainectie.

IV. *Obiceiurile pămîntului.* Puterea lor obligatorie o sprijină şi pe pravelile împărăteşti [tomul I, cartea 2, capitolul 44].

Ca vechiu obiceiu al pămîntului pomeneşte: „îndelungata [strămoşasca, vechea] stăpînire", precum şi „cercetări ce după vreme au urmat asupra unora den moşii răzăşeşti, care, după ce s'au dovedit urmata stăpînire a moşinaşilor răzeşi, nu numai nu s'au strămutat den stăpînirea lor, ce mai ales li s'au întărit şi cu anaforale întărite de gospod".

In acest din urmă sens, Divanul foloseşte următoarele 3 acte din vremea lui Alexandru Ioan Mavrocordat [1785—1786]:

a) Actul din 16 Ianuarie 1786;
b) Actul din 14 Martie 1786;
c) Un act fără dată.

Primul se referă la moşiile Sfintenii, Cornova şi Cocioaea, din ţinutul Orheiului;

Al doilea, la moşiile Nemeşenii, Gîrlicenii, Buciumenii, Ghendariul, Răchita, Chirilenii, Turbenii, Stînjînenii;

Al treilea, la moşiile Dumbrăviţa, Cătăşenii, Roşiorii, Gîozenii, Roşcanii, Coşcodanii, Bursucenii din ţinutul Eşii şi Orheiul.

Toate erau stăpînite de răzeşi fără scrisori [hrisoave de danie]. Ca scrisori, răzeşii aveau numai „zapise de vînzări unul către altul" [în special, cei din primul act].

Divanul, făcînd cercetări, constată *îndelungata stăpînire* a răzeşilor, le recunoaşte drepturile, iar Domnul îi întăreşte în stăpânire.

Tot în sensul acesta sînt şi „uricile de întărituri a domnilor bătrîni", dintre cari Obşteasca Adunare foloseşte 5 din vremurile următorilor 4 Domni:

a) Alexandru cel Bun [1400—1432];

b) Petru II [1448—1449];
c) Ştefan cel Mare [1457—1504];
d) Petru V Şchiopul [1582—1591].

Din vremea lui Alexandru Voevod, Divanul foloseşte uricul dela 3 Iunie 1424. prin care Domnul întăreşte lui Lazor, Stanciul şi Coste moşiile cu satul Stroinţii, ca „fiind ale lor de *baştină*".

Din vremea lui Petru II Voevod, foloseşte uricul dela 15 Iulie 1448, prin care Domnul întăreşte lui Cernat Ploscariul şi Stifa mai multe moşii tot ca „fiind ale lor de *baştină*".

Din vremea lui Ştefan Voevod, sînt folosite 2 urice:

primul dela 23 Septembrie 1483, prin care Domnul întăreşte lui Ivan şi Toader Hurdugaş moşia Obîrşia pe părîul Alb şi jumătate de Dămileşti şi Ivăneşti pe Sacovăţ; iar

al doilea dela 7 Octombrie 1487, prin care Domnul întăreşte lui Toma Gligorcea jumătate de sat Sarata, cumpărată de la Ioan Murgul, care a avut-o „drept ocină a sa de *baştină*".

In sfârşit, din vremea lui Petru V Voevod, este folosit uricul din 1583, prin care Domnul întăreşte lui Drăghici şi Ursu jumătate de sat Răciuleşti pe Prut, cumpărată dela Evdochia şi Griaca, nepoatele Olenei, care le-a avut „de *baştină* dela strămoaşele lor" Ilca şi Maruşca.

Concluzia. „Oblăduirea pămîntului diapururea au fost datoare a privighea asupra dreptăţilor fieştecăruia, a nu lua nimănui averile şi *a nu să strămuta nimărui stăpînirea pe moştenirea sa şi pe locul său de baştină*".

*

Obşteasca Adunare se ocupă şi de „*locurile* care den veac au fost *domneşti*".

Sînt domneşti:

a) Locurile de puştiu [adecă locurile „ce nu s'au stăpînit de nimenea den nepomenit veac"];

b) Locurile de moşii deschise [adecă locurile „ce s'ar găsi între alte hotară înpresurate sub nume tăinuit sau schimbat şi necuprins în scrisorile megieşitelor moşii"];

c) Branişţile [adecă locurile „ce au fost den veac domneşti"];

d) Locurile tîrgurilor;

Cu aceasta se termină chestiunea de principiu.

*

CHESTIUNEA DE SPEŢĂ.

„Pentru direcţia juridică a pămîntului Vrancei“.

Domnul desface această chestiune în următoarele 4 întrebări:

1. „Dacă s'au căzut a se întoarce moşia Vrancea în stâpînirea lăcuitorilor vrănceni“, dat fiind că „adevărată danie nu se află la dînşii“... şi „dacă hrisovul lui Constantin Ipsilante de danie către Iordache Roset pe moşia Vrancea, cum şi întăritura dela Alexandru Moruzi, au putut să aibă tăria lor“.

2. „Dacă a tuturor satelor Vrancii cuprindere ar fi putut tot odată a se face danie către Vrînceni“.

3. „Dacă toată ceialaltă parte a munţilor s'ar fi făcut după vreme danie, cum dar numai Vrancea au putut fi cu acest chip“ [fără hrisov de danie].

4. Cum se face „că Domnul Vasîle Voevod la anii 1648 au făcut danie mănăstirii Sovejii nişte munţi anume Zboinele şi Clăbuciul, ca fiind domneşti“, cu toate că „erau den hotarul Vrancii“.

Obşteasca Adunare nu se sfieşte să arate că atît hrisovul de danie pe moşia Vrancii dela Constantin Ipsilante [1799—1801] către visternicul Iordache Roset, cît şi întăritura dela Alexandru Moruz [1802—1806] n'au putut să aibă tăria lor, pentru că nu s'a „urmat după rînduelile şi obiceiurile păzite den viac“: „pomeniţii Domni, ca nişte iubitori dreptăţii“, n'au putut „să lipsască pre cei adevăraţi moştenitori şi, supt nume de moşii domneşti, să facă danie“ altuia moşiile lor.

In ce priveşte faptul „că Domnul Vasîle Lupu [1634—1653] a făcut danie mănăstirii Soveja, la 1648, munţii Zboinele şi Clăbuciul, ca fiind domneşti“, cu toate că ei „erau den hotarul Vrancei“, Obşteasca Adunare lămureşte că însuşi el, aflînd mai apoi că aceşti munţi au fost cumpăraţi, spre afierosire mănăstirii Soveja, de Domnul Gheorghe Ştefan, dela lăcuitorii moşinaşi, a revenit asupra actului din 1648 printr'un alt hrisov, în care precizează că nu este vorba de locuri domneşti ab origine [den viac], ci de munţi deveniţi domneşti prin cumpărătură.

Ideia că Vrăncenii sînt „stăpîni *baştenilor* lor întru toate hotarele şi cu tot venitul nerăşluit în veci“ o sprijină Obşteasca Adunare printr'un bogat şi variat mănunchiu de acte, precum urmează:

1. *Urice de întăritură dela Domnii bătrîni, în cari se pomeneşte de locuri de baştină, iar nu de locuri domneşti.*

Se foloseşte uricul dela 20 Iunie 1443, prin care Ştefan Voevod întăreşte lui Vasile Creţăscu moşiile lui: Siliştea la Caşin şi Albieaua la Vrancea. Albieaua se află chiar în mijlocul Vrancii. In act, se arată că întăritura se face „după hotarele ce au umblat den viac", că ele sînt „locuri de baştină, unde au fost aşezarea părinţilor săi", iar nu locuri domneşti.

2. *„Scrîsori de vînzări a lăcuitorilor vrînceni cătră boeri şi cătră Domni bătrîni".*

Ca să înzestreze mănăstirea Soveja, Mateiu Basarab [1632—1664] şi, ca să înzestreze mănăstirea Myra, Constantin Cantimir [1685—1693], „cunoscîndu-i pe Vrînceni de stăpîni acelor moşii, au cumpărat ocini dela dînşii, ce ave ei împărţitoare pe bătrîni".

Cumpărăturile acestea au început încă înainte de Mateiu Basarab, la 8 Septembrie 1609, şi au urmat pînă la 20 Martie 1691.

3. *„Danii ce s'au făcut mănăstirii Myra de cătră insuşi unii den moşinaşii vrînceni" întărite,* fie de Constantin Cantimir, fie de Divan.

In acest sens, se foloseşte ispisocul din 21 August 1688 dela Constantin Cantimir cât şi actul Divanului dela 22 August acelaş an, prin cari se întăresc asemenea afierosiri alături cu înseşi cumpărăturile Domnului „a părţilor den Vrancea... dela Vrîncenii răzeşi".

4. *„Scrisori cuprinzătoare de pricini următoare între Vrînceni şi între megieşii lor pentru despărţirea hotarelor".*

In acest sens, Obşteasca Adunare foloseşte:

a) „Scrisoarea de învoială din 23 Iulie 1694 între lăcuitorii vrînceni din satul Tulnicii şi între mănăstirea Soveja" şi mai cu samă;

b) Hrisovul din 2 Ianuarie 1736 dela Grigore Ghica [1735—1739].

Acest hrisov consfinţeşte hotarul dintre Transilvania şi Moldova, în direcţia Vrancii, şi pe Vrînceni de stăpîni ai moşiilor lor, începînd „de acolo din vîrful muntelui, după cum se scurg apele spre ţara Moldovei".

In act, se mai precizează : *„cîte plaiuri s'ar porni din munţi spre Moldova locuri de stîni şi de păşune altor dobitoace a lor să fie a Vrîncenilor*, iar pentru *alte împărţituri ce au Vrîncenii ei în de ei* vor ţine precum le vor fi *dreslele şi* precum le vor fi *împărţiturile dela Domnii cei bătrîni"*.

*

Obşteasca Adunare, care a dat această anafora, era alcătuită din 17 divanişti în frunte cu mitropolitul Veniamin, iar printre ei, desigur ca unul din cei mai buni îndrumători, se afla cunoscutul *jurist* Andronachi Donici.

*

In raportul, cu care mitropolitul Veniamin, ca preşedinte obişnuit al Adunării, înaintează Domnului anaforaua, se găsesc următoarele cuvinte caracteristice : „...prin evanghelicească mărturisire, în frica lui Dumnezeu... mărturisim" că aceasta este *„cunoştinţa* noastră *asupra adevărului şi dreptăţii...* următoare după *pravelă* şi *obiceiul pămîntului* cît şi după *dovezile* cîte am văzut.

*

Pentru viaţa Basarabiei, anaforaua din Ianuarie 1817 a Obşteştii Adunări prezintă un interes deosebit prin faptul că ideia de proprietate în Vrancea, pe care acea Adunare o examinează aşa de temeinic, este arătată ca fiind — alături cu acea a Cîmpului Lung din Bucovina — la fel cu acea a fostului Codru al Tigheciului din Basarabia [1]).

Const. Teodorescu

---

[1]) In unul din viitoarele numere, vom arăta, pe bază de documente, cari erau, la 1817, satele răzeşeşti din hotarele fostului Codru al Tigheciului din Basarabia. Pomenim azi doar satul ***Capaclia-Răzeşi***, aflat la 12 km. de satul Tigheciu, ambele din judeţul Cahul.

Terminologia cromatică în Basarabia

Agrogeologia este o ştiinţă nouă în ţara noastră şi, în particular, terminologia coloraţiei pământurilor nu este precizată. Am căutat pentru acest motiv să adun toţi termenii cromatici din limba populară română, mai ales acei întrebuinţaţi la E. de Prut. La început credeam că o să fie puţine cuvinte, dar foarte curând am văzut că sânt destul de multe. Am cercetat literatura şi dicţionarele, dar n'am găsit nicăeri vre'o enumerare a cuvintelor din cromatica poporului român. In lista de faţă dau 400 cuvinte, culese de mine şi cred că s'ar putea aduna încă pe atâtea. Deşi eu ca agrogeolog am rămas nemulţumit, căci n'am găsit termenii căutaţi, dar sper că nota de faţă va fi de folos altor cercetători din alte ramuri ale ştiinţelor. Pe măsură ce voi aduna termeni noui, îi voi da publicităţii. E de regretat că până acuma nimeni nu s'a ocupat cu această chestiune, care este interesantă şi din punct de vedere al istoriei industriei româneşti. Se ştie cât de intensă era altă dată industria fabricării culorilor în ţara noastră, mai ales în vederea colorării ţesăturilor (covoare, pânze). Aceste culori se fabricau din plante şi erau de o tărie însemnată: văpselele vechi nici pân acuma nu s'au decolorat pe covoare şi ţesături. Covoarele basarabene vechi, cari se caută cu atâta sârguinţă de amatori — au devenit o celebritate.

Nadăjduesc că acest prim studiu din cromatica poporului român va da îmbold şi altora să se ocupe cu studiul cromaticei naţionale populare, să cerceteze mai adânc materialul interesant, care este atât de bogat şi din punct de vedere linguistic şi din punct de vedere tecnic. *T. Pamfil* a publicat un studiu asupra fabricaţiunei culorilor din vegetale, anume — fabricarea lor după metodele întrebuinţate de boiangiii de la ţară, cari nu sânt alt ceva de cât metode vechi întrebuinţate, probabil, încă din antichitate.

La lista de faţă ţin să mai adaog o explicare; anume — ţin să amintesc că aproape pentru fie care coloare poporul deosebeşte ur-

mătoarele nuanţe: *deschis, închis, întunecat; aprins, stins; slab, tare, spălăcit, veşted.* Nuanţa — întunecat — se întrebuinţează atunci, când culoarea bate în negriu atât de mult, încât cea fundamentală aproape rămâne ea ca nuanţă. De pildă „roşu întunecat" este acea a vişinei râscoapte, care este aproape neagră.

Nuanţa „aprins" este acea a culorii foarte bătătoare la ochi.

Nuanţa „tare" este acea a culorii întense: „adânci", „puternice".

Termenul „spălăcit" se întrebuinţează atunci când culoarea este atât de ştearsă, de parcă ar fi fost spălată şi a rămas cu urme bine vizibile. Termenul „veşted" se întrebuinţează atunci, când culoarea e slăbită de parcă s'ar „fi veştejit" spălăcindu-se parţial. Culorile actuale produse de fabrici se vestejesc cu timpul, mai ales dacă ele sânt influenţate de razele solare.

Unele coloraţiuni se mai numesc „ochioase", atunci când ele bat la ochi. Altele se numesc în nuanţări „şterse", când ele se prezintă de parcă ar fi fost şterse mai mult sau mai puţin. De pildă: „roşu şters", „verde şters", „albastru şters".

Şi în limbajul popular ca şi în acel al cărturarilor, se întrebuinţează acele numeroase combinaţiuni de termeni, cari sânt în uz şi în literatură şi cari arată combinarea a 2 sau chiar a 3 culori vizibile. De pildă: verde-roşcat, roş-gălbiu, galben-cafeniu.

Un termen foarte interesant este acel de „zburătură", care se întrebuinţează atunci când nuanţa nu este fixă, ci se schimbă după situaţia obiectului colorat faţă de ochi. Aceste nuanţări azi sânt foarte des întrebuinţate în fabricaţiunea stofelor pentru dame: aceste stofe când le priveşti dintr'o parte par de pildă roşii, iar din altă parte — albastre.

Este de remarcat că o bună parte a termenilor cromatici sânt derivate dela numirile florilor ori păsărilor sau animalelor, ori chiar plantelor. De pildă: stejăriu, şoriciu, stânjeniu, curcuduşiu, etc.

Pentru operaţia vâpsirei sânt următorii termeni: boesc, vopsesc, pogonicesc.

Pentru felul văpselei sânt termenii următori: fel, soi, sort, color, polimă, pochia, boia.

Am mai observat că înţelesul unor cuvinte variază după regiuni. Ar fi foarte interesant să se facă cercetări asupra acestor variaţiuni regionale.

Abraş — Blond, Alb.
Aguziu galben — Culoarea fructelor galbene de dud.
„ muriu — „ „ negre „ „ .
Alaciu — culoarea spicului grâului alac. Pestriţ. Alb cu pete negre spălăcite.
Alagea — Verde (?).
Alămâiu — Galben deschis ca a coajei de lămâie.
Alamău — „ strălucitor ca a alamei.
Alb ca laptele — Alb puţin gălbui — albăştriu.
„ „ ghiocelu — Alb cu ten delicat.
„ „ scoica — „ slab gălbiu, puţin mat şi puţin strălucitor.
„ „ păretele — „ albăstriu-mat.
„ „ omătu — „ curat, aproape strălucitor.
„ „ spuma laptelui — Alb delicat, catifelat, slab gălbiu.
„ „ varu — Alb cu luciu gras — mat.
„ mânjit — Alb suriu cu intensitate ce variază puţin în dungi.
„ murdărit — Alb, murdărit ici colo cu altă culoare.
Alb umplut — Alb suriu, cu nuanţă ce doboară pe cea albă.
Albastru — Culoarea florilor de cicoare.
Albăstrei — Alb cu nuanţă albăstrue foarte bine vizibilă.
Albăstrior — „ „ „ „ nu tocmai vizibilă.
Albăstriu — Nuanţă albastră la or ce culoare. Albastru.
Albeţ Albei } Samănă la culoare cu Albeiul copt (Iarba — Panicum dactylon).
Albel } Sur—Albiu cu nuanţă albă foarte puternică.
Albicel — Albişor.
Albicios —
Albin —
Albineţ —
Albiniu —
Albior —
Albişor —
Albiu —
Alboi —
Albui —
} Termeni pentru arătarea nuanţării cu alb a culoarei fundamentale a obiectului. Intrebuinţarea acestor termeni depinde de subiectivitatea persoanei. De pildă — Alboi inseamnă cam prea alb, prea bălan. Albui — înseamnă o nuanţă albă mai slabă.
Albuieţ.
Albuleţ —
Alburit —
Alburiu —
Albuşor —
Albuţ —
} Colorat în alb, dar micşorat în intensitate de altă coloraţiune mai mult sau mai puţin pronunţată ca nuanţă.
Albuşiu — Transparent ca albuşul de ou, cu nuanţă gălbue.
Aluniu — Galben închis slab pământiu ca la alune.
Alunele (în) — Colorat într'o culoare oarecare, dar sub formă de pete ca alunele de mari.
Arămiu — Roşu metalic (strălucitor) ca la aramă.
Argintiu — Alb „ „ „ „ argint.
Aurel } Galben „ „ „ „ aur.
Auriu } „ „ „ „ „ „ .
Arsuriu — Arzuriu }
Arsuliu — Arzuliu } Negru de parcă ar fi fost ars şi pârlit.
Avai — Azuriu verzui (?)
Azuriu — Albastru deschis şi intens.
Băburugiu — Rozalb violaceu ca floarea de rujă (Nalbă mare).
Bâi — curat alb.
Bălai — Galben-aproape alb ca paiul de grâu. Alb-cenuşiu. Grii aproape alb ca părul vacei.
Bâl — }
Balâ — } Balan. Alb slab gălbior.

Bălăior —
Bălăel — } Cam bălan.
Balan —
Bălan — } Alb cu o nuanţă slabă grie sau a altei culori, dar mai ales a culoarei galbene.
Bălăoacheş — Bălan ceva oacheş.
Bălău —
Bălâun —
Bălăunc — } Bălan pronunţat, adică cu nuanţă bălană pronunţată.
Bălgiu — Verde gălbiu, sau galben închis verziu ca a balegei de vită.
Băloi —
Băliu — } Bălan.
Bălţat — Colorat într'o coloare, dar cu pete mari de altă culoare.
Băluc = Băluş = Băluşiu = Bălan.
Barhat — Roşu întunecat şi foarte mat, bătând în cafeniu.
Barnuţ —
Barnaciu — } Oacheş. Smead. Smad (cu nuanţă cafenie).
Bejniţ — Foarte negriu. (Or ce culoare poate fi „bejniţă").
Bel — Blond. Bălan, Slab gălbior.
Bilan — Alburiu neclar pronunţat.
Bozlu — Negru roşcat ca la fructele de boz.
Brănduşiu — Alb mat şi catifelat ca a brănduşelor de primăvară.
„ — Violet deschis rozaceu ca a brănduşelor de toamnă.
Breaz — Colorat într'o coloare, dar cu una sau mai multe pete albe mici într'un loc.
Brumat —
Brumărel —
Brumăriu — } Pete alburii pe un câmp închis, alcătuite din firişoare albii şi dese. Alb suriu cu pete surii spălăcite, dar foarte deschise.
Bujoriu — Roşu închis tare şi ochios.
Burătăciu — Verde deschis, tare şi ochios.
Bursuniu — Roşu portocaliu.
Cafeniu — Brun ca a cafelei prăjite şi măcinate.
Can — Negru (?)
Canabiu — Roşu ca vişina bine coaptă. Roşu întunecat. (In unele părţi canabiu înseamnă galben întunecat).
Cănăbiu — Cu nuanţă puternică de roşu întunecat.
Canariu — Galben ochios ca a penelor canarului.
Cânepiu — Verde întunecat ca a frunzei de cânepă.
Cănit — Murdărit tare cu culoare neagră.
Cănuriu — Culoarea canurei, adică galben veşted suriu
Căpriu —
Căprui — } Cafeniu cu nuanţă gălbue.
Căpşuniu — Roşu închis violaceu pronunţat.
Caragiu — Negru închis.
Cărămiziu — Roşu cu nuanţă mată foarte pronunţată.
Cărbuniu — Negru „ „ „ „ „
Cârmâziu — Roşu ca sângele, dar foarte bătător la ochi („ochios").
Cârniu — Roşu ca a cărnei, adică cu nuanţe ce variază în fâşii.
Cărunt — Inălbit tare în linii subţiri.
Castaniu — Cafeniu deschis cu nuanţă gălbie tare.
Cătrăniu — Negru-bruniu sticlos.
Cederiu — Verde albiu ca mustul de mere.
Cenuşiu — Sur deschis alburiu ori slab gălbiu.
Ceriu — Galben închis mat ca la ceară, cu luciu gras.
„ — Albastru ca cerul.
Chetrişică —
Chiclăzăriu — } Albastru deschis aprins.

Chiatră vânătâ — Verde albăstrel. Uneori se zice albastru spălăcit.
Cicic — Roşu deschis.
Cireşiu — Negru roşcat strălucitor ca a cireşei amare coapte.
Colbiu — } Cenuşiu închis ca a colbului fără nici un luciu.
Colbos — }
Colburiu — Galben mat slab pământiu.
Coleliu — Brumăriu-colburiu ca a unui câmp de colelie.
Comor — Se zice de ori ce culoare lipsită de nuanță : roş, comor, etc.
Corcoduşiu — Galben deschis ca a corcoduşei coapte.
Coțofăniu — Tarcat dungat ca la coțofene.
Creasta cucoşului — Roşu închis foarte aprins.
Curechiu — Verde deschis ca a frunzei de curechi (varză).
Dalb — } Alb nu tocmai curat : cu slabe bălțături.
Dalbel — }
Dedețiu — Albastru de o nuanță „dulce" (foarte plăcută).
Duziu galben — Galben ca fructul alb de dud (agud).
„ negru — Negru violaceu ca fructul negru de dud.
Epuriu — Galben bruniu neegal colorat ca părul iepurelui.
Fistichiu — Verde spălăcit ca sâmburii fisticurilor coapte.
Floarea bostanului — Portocaliu deschis şi tare ochios.
„ răsăritei — Galben aprins mai închis ca precedentul.
Florean — } Prian, adică cu pete albe mici şi destul de multe
Florian — } pe un câmp de altă culoare
Florilat — } Pătat peste tot. Bălțat mărunt peste tot.
Floriu — }
Fumuriu — Brun negru spălăcit şi mat ca a fumului.
Funinginiu — } Negru intens şi mat cu „zburătură" slab cafenie.
Funingiu — }
Gâgâțele — Dedețiu. Colorat într'o coloare, dar cu pete dedeții.
Gălbăgior — } Cam galben. Cu culoare gălbuie (apărută
Gălbăjios — } peste altă culoare) bine pronunțată.
Galbăn — Galben.
„ ca paiu — Galben deschis ca paiul de grâu ori de orz.
„ „ ceara — „ mat cu luciu gras şi slab ca la ceară.
„ „ lutu — „ închis cu nuanță pământie şi mată de tot.
„ „ floarea — „ bătător la ochi.
„ „ frunza (uscată), adică veşted şi mat, cu nuanțe neegale.
Gălbăngior — Cu nuanță galbenă.
Gălbănjos — Galben veşted amestecat cu altă culoare.
Gălbănjoc — Gălbiu pronunțat.
Gălbănuşiu — Galben ca gălbenuşu de ou.
Gălbănuț — Galben binişor, adică, la altă culoare este amestecată şi cea galbenă, care se deosebeşte bine pe câmpul colorat.
Gălbăjoc — Galben veşted.
Galben — Culoare galben tip este acea a gălbenuşului de ou sau a floarei de dovleac.
Gălbicios — Gălbăjos.
Gălbinel — „
Gălbiniu — „
Gălbior — „
Gălbioriu — Cam galben. Cu nuanță gălbicioasă slab pronunțată.
Gălbiu — Cam galben : cu unanță galbenă bine pronunțată.
Ghilan — Bălan dungat în dungi late albii.
Ghilit — Albit.
Ghioş — Alb curat fără nici o pată şi fără nici o nuanță.
Ghiorghiol — Amestec spălăcit de alb şi roşcat.

Ghiorghioliu — }
Ghiorghiuliu — } Roş deschis. Trandafiriu. Profiriu. Stacojiu.
Ghiurghiuliu — }

Ghivez — }
Ghivergiu— }
Ghiveziu — } Purpuriu. Roşu aprins cu nuanţa de vişină necoaptă bine.
Ghizăviu — }

Gigirliu — }
Gingirliu — } Cafeniu. (Cafeniu-Stacojiu ?).
Giurgiliu — }

Granguriu — Galben ca a grangurelui.
Griv — Vărgat din negru cu alb. Pătat merunt. Bălţat merunt.
Grivei — Vărgat pestriţ.
Havai — Azuriu-verzui.

Hulubiu — }
Hulughiu — } Gri albăstrui ca penele porumbeilor (hulubilor).

Inecat — Or ce culoare închisă şi cam spălăcită.
Inspicat — In culoarea spicului
Intunecat — Or ce culoare foarte închisă şi tare.
Izmuriu — Roşu închis.
Lagiverde — Verde măsliniu.
Lai — Sur deschis (cenuşiu slab negriu) ca părul oilor albe. (Este şi înţelesul de negru).
Lămâiu — Galben ca coaja de lămâe.
Lău — Lai, adică alb suriu.
Lemniu — Alb gălbiu ca lemn.

Liliachiu — }
Liliaciu — } Albăstrui ca floarea liliacului, adică cu
Lilichiu — } nuanţa violacee şi albie.
Liliechiu — }

Lulachiu — Albastru închis cu nuanţă delicată liliacee.
Mânjit — Colorat fără nici o socoteală.
Măriu — Verde ori roşu ca mărul.
Mărmăziu — Viorele.
Mărmuratiu — Verde puternic, îngălbenit, ca a merelor murate.
Marmoriu — Alb ca marmora.
Măscărit — Colorat într'un fel şi parcă murdărit cu altă culoare.
Măsliniu — Verde întunecat negriu cu luciu mat.
Merliu — Pestriţ ca mierla (vezi-merliu).
Mestecăniu — Galben deschis ca frunza uscată de mesteacân.
Meriu — Verde ca merul necopt ori roşu ca mărul copt.
Micşuniu — Violet ca floarea de micşunea.
Mierliu — Pestriţ ca mierla: pete brunii cu pete cenuşii.
Mierui — Albastru ca cerul (?).
Mohorit — Cafeniu violaceu ca floarea mohorului.
Muceziu — Pestriţ cenuşiu (ca un loc mucezit): pete spălăcite alburii, gălbii şi negrii.
Mur — Violet întunecat aproape negru ca mura cu nuanţă roşie.
Murdar — Colorat într'un fel şi apoi dat cu altă culoare, dar nu peste tot
Murg — Roşu întunecat.
Murg bucin — ?
Muriu — Violet întunecat negriu (ca poama murei) cu nuanţă roşie.
Năcăjit — Vopsit in mai multe culori.
Naftiu — Brun măsliniu cu nuanţă (zburătură) verzue.
Năhutiu — Galben deschis şi mat ca a bobului de năhut copt.

Nărămzat — }
Nărămziu — }
Nărânjiu — } Stacojiu. Purpuriu. Roş-vânăt aprins.
Năruziu — }
Narangiu — }
Năutiu — Năhutiu.
Negreţ — Negricios.
Negricios— } Cu nuanţă neagră bine pronunţată.
Negriu — }
Negriş — } Cu nuanţă neagră mai slabă.
Negrişor — }
Negru dereş — ?
„ înfurcit — ?
„ apătos — Negru lucios.
„ ca cărbunele, adică cu totul mat.
„ „ beznă — Negru la maximum de intensitate.
„ „ smoală, adică lucios, cu luciu sticlos.
„ „ pana corbului, adică lucios cu zburătură albăstrue.
„ „ mura, adică cu nuanţă violetă roşcată.
„ „ tăciunele, adică cu nuanţă cenuşie.
„ „ ţundra (sarica, zeghea), adică cu nuanţă cafenie.
„ stirigiu: cu nuanţă cafenie şi cu luciu sticlos.
„ tare — } Negrui intens şi mat, bătător la ochi.
„ vârtos — }
Negruţ — Negrişor.
Neremziu — Nărămziu.
Nierliu — Tărcăţel ca mierla (vezi Merliu).
Nierui — Albăstriu vineţiu.
Ninsoriu — Pestriţ cu pete albe asemănătoare fulgilor de zăpadă.
Nohotiu — Năhutiu.
Nuciu — } Galben ca coaja de nucă.
Nucăciu — }
Oacheş — Galben rumeniu cu nuanţă negrie foarte pronunţată.
Oarzău — Alb rumeniu.
Oloetic — Galben-verzui ca oloiul de cânepă.
Pag — Bălţat cu bălţături cam merunte.
Pământiu — Negru bruniu ca pământul.
Para focului — Roşu aprins (Portocaliu).
Pârlit — Brunit (prin acţiunea soarelui). Cafeniu deschis.
Pătat — Colorat cu pete spălăcite,
Pătlăginiu — Roş ca patlagica roşie. Vânăt ca patlageaua vânătă.
Peag — } Pag.
Peg — }
Peliniu — Cenuşiu-verzui ca frunza pelinului.
Pembe — Trandafiriu.
Peratic — Portocaliu.
Perjiu — Vânăt tare, slab violaceu, ca pruna coaptă.
Pestricior — } Pestriţ cu punctaţii merunte, dar cam
Pestrişor — } slabe ca intensitate (tărie).
Pestriţ — } Cu pete mărunte şi numeroase
Pestriţiu — } chiar de diferite culori.
Picuriu — Pestriţ cu pete rari şi mari ca picăturile.
Pielea cucoanei — Roz gălbiu.
Piersiciu — Violet mat ca coaja de piersic copt: cu spuzeală alburie.
Piestriţ — Pestriţ.

Pistruiu — Piestriţ: cu pete de culori închise pe câmp deschis.
Plăvai — }
Plăvan — } Alb cenuşiu, ceva mai închis ca bălan.
Plăviţ — Alb-plăvan bătând în galben.
Plumbiu — }
Plumburiu — } Cenuşiu închis cu luciu slab metalic. Sur, slab lucios.
Porfiriu — Roş cărămiziu deschis transparent cu nuanţă slabă gălbie.
Portocaliu — Roş aprins ca coaja portocalelor.
Porumbac — Tarcat cu pete divers colorate.
Porumbiu — Culoarea vânătă deschisă ca a porumbeilor sălbatici.
Porumbriu — „ „ negrie ca a porumbrelelor coapte.
Potlogiu — Cu pete mari ca nişte potloage.
Potricaliu — Portocaliu.
Prăzuliu — Verde deschis ca prazu.
Prian — }
Priean — } Tărcat: pete albe mari printre pete spălăcite porumbii.
Priu — } Floriu mărunt.
Prohir — }
Profiriu — } Porfiriu. Roşcat transparent, slab gălbui.
Pruniu — Vânăt întunecat slab violaceu ca a prunelor coapte.
Puchiţiu — Cu puncte multe (cu puchiţei. In puchiţele).
Purpuriu — Roşu ochios (bătător la ochi) deschis.
Rădăciniu — Galben ca miezul rădăcinei.
Rânduniu — Negru albăstrui lucios cu nuanţă roşietică slabă.
Rochiţa păsăricei — Colorat în dungi: roz, violaceu, albastru, cari dungi se pierd una in alta.
Roib — Roşu bruniu deschis.
Roşcat — }
Roşcoban — } Roşu cărămiziu deschis cu nuanţă slab galbenă.
Roşcovan — }
Roşiatec — }
Roşietec — } Nuanţă roşcată.
Roşior — Roşu spălăcit.
Roş = Roşu = Roşiu — Culoarea Cerului la apusul sau la răsăritul soarelui, înaintea ploii.
Roş ca para focului — Roşu deschis aprins.
„ „ jaratecu — Roş slab închis, foarte aprins.
„ „ sângele — „ întunecat aprins.
„ „ gotca — „ cărămiziu şi mat, foarte intens.
Roş înflorit — Roşu cu nuanţă neegală.
Roşiuţ — }
Roşuţ — } Nuanţă roşie bine pronunţată.
Roz — Trandafiriu.
Rozalb — Roz deschis amestecat cu alb în pete spălăcite.
Rozatic — Alb sau galben cu nuanţă roşie deschisă slabă.
Rozov — Roz.
Rubiniu — Roş închis transparent şi tare.
Ruginiu — Roş închis ca rugina.
Rujan — Roş deschis alburiu dungat ca floarea rujei.
Rujiniu — Roş ca rugina.
Rujiu — „ deschis albiu dungat, slab violaceu ca floarea rujei.
Rumăn — „ „ „ ca un obraz aprins.
Săin — } Alb suriu.
Sâiu — } Cenuşiu.
Salcâmiu — Alb mat, slab gălbiu ca floarea salcâmului.

Samaniu — Galben ca paiu de grău copt.
Samuriu — Brun auriu lucitor.
Sâneliu (sâniliu) — Albastru închis mat ca sâneala.
Sângeniu —
Sângeriu — } Roşu întunecat ca sângele.
Sângiu —
Sâniliu — Albastru închis mat ca sâneala.
Sarbăd — Palid, adică galben veşted şi mat.
Sărbeziu — Cam palid.
Scorţişoriu —
Scorţiu — } Brun ca prafu de scorţişoare.
Scoruşiu — Roş închis şi intens ca poamele de scoruş.
Sein — Alb cenuşiu. Lai cenuşiu.
Sfânduc — Senin, deschis şi uniform la culoare.
Sfecliu — Violet roşcat ca sfecla roşie.
Sineală — Albastru veşted.
Siniliu — Albastru închis mat ca a sinelei.
Sipichiu — Galben deschis ca floarea sipicel (plantă numită şi bărburel).
Siv — Cenuşiu bătăios la ochi.
Smad — } Slab bruniu. Se zice de o culoare deschisă
Smead — (albă, galbenă, etc.), când are nuanţa brunie tare.
Smolit — Bruniu mai intens. ; oacheş.
Şăfrăniu — Galben auriu.
Stacojiu — Culoarea coajei de portocală.
Stânjeniu — Albastru violaceu ca floarea stânjineilor.
Stirigiu — Negru bruniu cu luciu sticlos ca stirigia din hornuri.
Stejăriu — Verde intens ca frunza de stejar.
Sulfiniu — Galben deschis ca floarea de sulfină.
Sur — Alb amestecat foarte des cu negru.
Suriu — Nuanţă sură.
Şaiu — Vărgat.
Şarg — Galben spălăcit ca culoarea unor cai galbeni.
Şerpiu — Culoarea şearpelui: măsliniu amestecat cu cafeniu.
Şiu — Cenuşiu.
Şocârlat — Stacojiu.
Şofrăniu — Galben deschis aprins.
Şoreciu — Sur ca părul şoarecelui.
Tarcat — Colorat cu pete mici de diferite culori.
Ţâstariu — Suriu tărcat ca blana ţâstarului.
Tirigiu — Roşu foarte închis şi tare.
Topsecat — Roşu închis cu nuanţă cafenie.
Trandafiriu — Roz ochios.
Tuciu —
Tuciuriu } Negru ca tuciu, adică cu puncte lucioase argintii.
Turchez — Albastru bătător la ochi.
Turciniu — Cenuşiu violet deschis bătând în vânăt.
Turungiu — Portocaliu.
Undelemniu — Galben verzui ca untdelemnul.
Ursiu —
Ursuliu — } Brun ca părul ursului.
Vâlced — Vânăt.
Vâlvăriu — Culoare în care cenuşiul, albăstriul şi gălbiul sânt foarte bine amestecate, dar totuşi se deosebesc.
Vânăt — Albastru întunecat, violaceu veşted. Albastrul cerului.
Vărgat — Colorat în dungi înguste.
Vârstat — „ „ „ mai late. („In vârste", „In vârce").

Verde ca iarba — Verde intens.
„ „ buratecu — Verde deschis bătător la ochi.
„ „ curechiu — „ albiu.
„ „ stejaru — „ închis ca frunza stejarului.
„ „ pelinu — „ cenuşiu.
Verdişor — Nuanţă verzue bine pronunţată.
Verdune — Verziu.
Verziu — }
Verzui — } Nuanţă verde.
Verzişor — Verdişor
Vineţel — Nuanţă vânătă tare.
Vineţiu — Nuanţă vânătă slabă.
Viniu galben — Galben ca vinul alb.
„ roşu — „ „ „ roşu.
Viorlu — Violet ca viorelele.
Vişiniu — Roşu ca vişina coaptă.
Vişină coaptă — Roşu intunecat ca vişina răscoaptă.
Zarzariu — Galben ca fructul de zarzar (caise mărunte).
Zmeuriu — Violet roşcat ca fructul de zmeură.

T. Porucic.

Sălcile plângătoare

Cântec rusesc

Şirul de sălci plângătoare
Doarme pe mal de pârău,
Unde zglobiu grăitoare
Lunecă 'n noapte mereu.

Ele 'mi-aduc în neştire
Gânduri din vremi ce-au apus,
Inima-mi plânge 'n zvâcnire
Zile ce-au fost şi s'au dus.

O, dragul meu de alt'dată,
Unde-ţi îndrepţi al tău pas?
Sufletu-mi veşnic te cată,
Lacrimi îmi curg pe obraz.

A tradus **Pan. Halippa**

Conversiunea și criza agricolă

Când, în urmă cu câți-va ani s'a rostit pentru prima dată cuvântul „conversiune", unii nu l'au înțeles, iar alții au protestat. Situațiunea însă, din ce în ce mai grea a agricultorilor noștri, provocată pe de o parte de presiunea datoriilor, iar pe de alta de prea mare scădere a prețurilor produselor solului, a determinat guvernul să se gândească la ușurarea populațiunei agricole.

Criza agricolă prin care trecem, având două feluri de cauze — interne și externe — trebue combătută mai întâi cu mijloacele cari ne stau imediat la îndemână. Dacă mijloacele pentru combaterea cauzelor externe sunt în funcțiune de aranjamente din afară — sistem preferențial, bazat pe contingentări cu observațiunea strictă a balanței comerciale, credite ieftine pe termen lung, etc. — acelea, pentru combaterea cauzelor interne, ne stau la dispoziție.

Unul din mijloacele cu caracter intern, pentru ameliorarea situațiunei agricultorilor, este, fără îndoială, conversiunea datoriilor agricole — ușurarea agricultorilor de greutatea datoriilor. Privită din punct de vedere al puterei actuale de cumpărare a banului — căderea catastrofală a prețurilor produselor agricole și deci a pământului — cu toate consecințele de natură economico-socială, conversiunea este justificată.

O datorie, contractată în timpul când prețul unui vagon de grâu era de peste 100 mii de lei, iar al unui decalitru de vin de 200 lei, pentru a nu lua decât aceste două produse ale solului, iar în consecință prețul unui hectar de pământ arabil era de peste 40 mii lei, iar al unui hectar de vie de peste 150 mii lei, nu mai putea fi suportată față de prețurile de astăzi. Acesta este adevărul.

Justificarea reducerei creanțelor, ca o „reducere derivând din acumularea dobânzilor" este și o chestiune de tact, dar cu deosebire, una de natură constituțională. Nu dobânzile au con-

tribuit la situaţiunea de astăzi a agricultorilor. Raportând dobânda legală de astăzi (14%) faţă de preţul produselor agricole, la dobânzile percepute cu 4—5 ani în urmă faţă de preţurile de atunci, nu s'ar putea afirma, că dobânda de astăzi este mai suportabilă decât cea de atunci.

Ce să zicem despre taxele vamale asupra cerealelor — impozite percepute de stat în epoca preţurilor mari — ca şi impozitul asupra vinului, menţinut încă şi care reprezintă peste 40% din preţul lui?.. In teorie, este adevărat, că rezervele pe cari agricultorii şi le-ar fi putut face în perioada de inflaţiune, dacă politica dobânzilor şi a taxelor vamale ar fi fost alta, ar fi putut să-i pregătească pentru o rezistenţă mai mare faţă de criza de astăzi. In practică însă, nu ştiu dacă, poporul nostru, care este lipsit de spiritul de economie, ar fi făcut rezerve!

Justificată într'un fel sau într'altul, conversiunea trebuia înfăptuită.

Modul însă, în care s'a legiferat această înfăptuire, este o garanţie, că situaţiunea de astăzi se va îndrepta? Nu cunoaştem încă regulamentul de aplicare al legei, după cum nu cunoaştem intenţiunile guvernului cu privire la măsurile ce va lua pentru menţinerea creditului agricol. Putem însă afirma, că dacă, odată cu aplicarea legei pentru conversiunea datoriilor agricole, nu se vor lua grabnice măsuri, pe de o parte pentru finanţarea acestei operaţiuni şi garantarea de către stat a portofoliului agricol scontat la institutul nostru de emisiune, iar pe de alta pentru finanţarea agricultorilor, — efectele conversiunei se vor resimţi foarte puţin.

Lipsa de credit de astăzi, agravată prin legea de care ne ocupăm aici, va opri sforţările ce trebuesc făcute pentru eşirea cât mai grabnică din actuala situaţiune. O populaţiune agricolă sărăcită nu va putea întreprinde nimic, sau foarte puţin, fără creditul necesar.

Dar, în starea de criză morală, care bântue astăzi mai mult de cât cea agricolă, care agricultor va putea obţine creditul de care are nevoie, fără garanţii suficiente de plată? Or, garanţiile ipotecare, cerându-se de către legea conversiunei, nu rămân asigurate de cât creditele pe gaj de producte, cu condi-

ţiunea, ca legea care le protejă, să pună cu totul la adăpost pe creditor de eventualele pagube, survenite din lipsa de bună credinţă a debitorului. De asemeni, prin legea cambiei trebuesc date creditorului toate garanţiile de incasare, care trebue să se facă pe baza legei de urmărire a veniturilor statului.

Admiţând că statul, prin convenţiunile ce le va face cu Banca Naţională, va pune această instituţiune în situaţiunea de a veni prin credite, într'o măsură suficientă, în ajutorul agricultorilor; admiţând de asemeni, că statul, prin diferite mijloace de îndrumare şi protecţiune a agriculturii, va veni în ajutorul agricultorilor, contribuind astfel la combaterea crizei: sunt suficiente aceste măsuri cu caracter intern pentru a eşi din situaţiunea în care ne zbatem? De sigur, că nu. Preţurile de astăzi ale produselor noastre agricole ne-au adus nenorocirea în care ne găsim. Exploatarea agricolă de astăzi, mare sau mică, nu mai rentează. Nu se mai pot scoate cheltuelile de producţiune. Cu ce vor plăti agricultorii cota de amortizare a datoriilor convertite? Cu ce vor plăti dobânzile la împrumuturile, ce vor contracta pentru exploatare? De unde vor scoate un minimum de existenţă pentru întreţinere? Să nu mai vorbim de înlocuirea şi reparaţia inventarului viu şi mort.

Cu actualele preţuri nu este posibilă refacerea şi cu atât mai puţin, cu cât adoptarea preţurilor mărfurilor şi materiilor necesare agricultorului, se face foarte încet la preţurile produselor lui. Dar preţurile produselor agricole ne fiind în funcţiune de măsurile cu caracter intern, toată lupta trebue dusă în afară. Apropierea economică a noastă de statele dunărene şi formarea unei unităţi cu caracter economic, bazată pe sistemul preferenţial, pentru ca prin acelaş sistem să putem plasa produsele noastre la preţuri convenabile şi în ţările mari industriale din Europa, iată chestiunea, care trebue să ne preocupe deocamdată. Iar dacă din această colaborare economică cu consursul marilor puteri, menită să salveze Europa centrală, cu un moment mai de vreme, dela falimentul general, se va căuta, să se tragă de unii foloase politice, să strângem rândurile cu aliaţii noştri politici mari şi mici, căutând să înfăptuim o colaborare mai restrânsă la început. Prin aceasta nu înţelegem să evităm

acorduri economice şi cu alte ţări, bazate tot pe principiul preferenţial şi consfinţite prin tratate comerciale. Cu cât se vor încheia mai multe acorduri economice, bazate pe sistemul preferenţial, între statele agricole şi între acestea şi cele industriale din Europa, cu atât ne vom apropia mai mult de o raţionalizare a producţiunei şi de înfăptuirea marelui plan al lui Briand „federalizarea statelor europene".

G. I.

Banca Municipiului Chişinău

Fiscalitatea excesivă, stabilizarea monedei naţionale la un curs ridicat şi scăderea catastrofală a preţurilor asupra principalelor noastre articole de export a paralizat viaţa economică dela noi. Banca Naţională, sporind stocul de aur şi devize dela stabilizare încoace, a căutat să urce procentul acoperirei şi nu a emisiunei. Aceasta a făcut ca piaţa financiară internă să se mulţumească cu o circulaţiune fiduciară restrânsă, o bună parte din ea fiind tezaurizată de popor — un simptom de încredere în moneda ţărei, dar foarte scump pentru economia naţională — urmată de retrageri de economii, crahuri bancare şi închideri de credite în străinătate. Desigur, capitaliştii străini, retrăgând creditele acordate băncilor noastre, au judecat destul de logic: „dacă românul n'are încredere în instituţiile lui financiare şi se grăbeşte aşi retrage fondurile, de ce tocmai un străin să aibă mai multă încredere în instituţiile bancare româneşti". Consecinţa a fost că un număr de vechi aşezăminte bancare româneşti cu un trecut glorios şi soliditate recunoscută n'au putut rezista cerinţelor crescânde ale depunătorilor şi au fost forţate să-şi închidă ghişeurile. In această situaţie s'a aflat şi Banca Municipiului Chişinău.

Infiinţată acum şase decenii, în timpul când populaţiunea Chişinăului era prada exploatatorilor şi cămătarilor ordinari, cari prin activitatea lor aduceau la ruină şi mizerie pe toţi acei nevoiţi de a recurge la credit, Banca Municipiului Chişinău, cu un capital de abia 37.000 ruble, începe lupta pentru asanarea economică a

locuitorilor acestui oraş. Politica Băncei de a acorda credite mici numai pentru producţiune şi circulaţiune a câştigat simpatii şi încredere unanime, lucrul ce se poate vedea la postul „Depuneri spre fructificare" din pasiv, care la începutul anului 1931 era de 22 ori mai mare decât capitalul Băncei. La un capital de 5 milioane şi ceva, Banca avea circa 108 milioane depuneri, aparţinând la 6.000 depunători, iar la posturile din activ figura cu aproape 30.000 de clienţi, din cari circa 10.000 la portofoliu comercial şi circa 20.000 la Muntele de Pietate. Dacă la acest număr s'ar adăuga şi giranţii principalilor oblgaţi, atunci numărul angajaţilor se dublează. Aceasta înseamnă că aproape jumătate din populaţiunea oraşului Chişinău este în legătură cu Banca. Şi lucrul este foarte explicabil, dacă ţinem seamă că Banca Municipiului Chişinău are drept scop stimularea iniţiativei particulare, prin acordarea de credite eftine şi imediate, scutind pe client de formalităţi şi cheltueli prea multe şi deseori inutile.

Fondată în 1872, pe baza legii ruse din 1866 asupra băncilor comunale, Banca Municipiului Chişinău, a avut perfectă funcţiune legală până la 4 Mai 1919, când un decret-lege obligă toate înstituţiunile cu caracter comercial din Basarabia, existente pe baza legiuirilor ruse, să se conformeze prescripţiunilor Codului Comercial Român, sub pedeapsă de nulitate. Banca nu s'a conformat acestei dispoziţiuni şi, deci, situaţia legală a rămas neclarificată.

In anul 1925, legea Administrativă, prin art. 220, acordă comunelor dreptul de a avea întreprinderi cu caracter economic, fără însă a preciza dacă are drept de a face şi fapte de comerţ, în cazul de faţă operaţiuni bancare. Această precizare vine abia în 1929, când modificându-se legea Administrativă, art. 341 interzice administraţiilor comunale de a face acte de comerţ. Comitetul local de revizuire, îngrijorat de consecinţele ce pot rezulta din cauză că această Bancă are o situaţie juridică neclaraficată, când orice semnătură sau obligaţiune a sa poate fi discutată sau contestată, gândindu-se şi la urmările posibile ce poate avea asupra depunătorilor, în majoritatea cazurilor cu orientare bancară redusă, a cercetat în deaproape statutele acestei Bănci, constatând că ea n'are personalitate juridică şi a pierdut orice existenţă legală.

Primăria Municipiului Chişinău, fiind condusă de oameni politici, are tot înteresul de a păstra această Bancă sub conduce-

rea sa directă, pentru a avea posibilitatea de a satisface pretenţiunile prietenilor politici, influenţând direct la acordarea creditelor şi numind personalul de conducere şi execuţie. Fiind considerată ca un serviciu al Primăriei, Banca este acel rezervoriu din care se complectează golurile bugetare ale Municipiului. Cum înţelege Primăria de a uza de acest drept, arătăm că ea a ridicat dela această Bancă sub diferite forme peste 7 milioane lei în ultimii ani.

Direcţiunea Băncei, fiind lipsită de iniţiativă şi independenţă, soarta ei depinde în totul de votul majorităţei consiliului comunal, care printr'o simplă hotărîre poate schimba radical sistemul operaţiunilor bancare, având facultatea în orice moment de a dispune chiar lichidarea ei. Direcţiunea Băncei este veşnic sub influenţa consilierilor comunali şi poate prin excelenţă deveni un instrument de luptă politică a acelui partid care şi-a asigurat majoritatea absolută în consiliul comunal.

Nu intră în cadrul preocupărilor mele de a critica un sistem de guvernământ sau a indica măsurile de îndreptare într'o ţară unde educaţia cetăţenească abia îşi croeşte drumul său. Deasemenea nici nu e locul de a arăta diferenţă de tensiune potenţială a masei electorale într'o ţară tânără dar cu sufragiu universal, egal, direct şi obligatoriu, unde forma încă primează fondul, iar politicianizmul covărşeşte politica, demagogizmul supralicitând democratizmul. Este clar că în asemenea împrejurări politice nici o formă de bancă comunală, ori cât de perfectă ar fi, nu va putea da rezultate cu totul favorabile. Societate anonimă sau cooperativă, Regie Publică Comercială, mixtă sau Societate în Comandită pe acţiuni, ori cât de bine ar fi, nu vor da rezultate dorite atâta timp cât procesul de educaţie cetăţenească a masei elective, din care se aleg instituţiunile reprezentantive din ţară, nu s'a terminat.

Un progres economic poate avea loc numai atunci când toate clasele colectivităţii vor căde de acord asupra modului de repartizare a rezultatelor acestui progres. Nu trebue uitat că cei naufragiaţi şi deposedaţi în decursul istoriei îşi afirmă dreptul la viaţă astăzi mai mult ca ori când şi nu trebue uitat că proprietatea, considerată altă dată ca sacră şi inviolabilă, astăzi are mai mult o funcţie socială decât o formă de drept. Dacă clasa privilegiată a colectivităţii vrea să-şi menţie şi mai departe ace-

iaşi repartiţie istorică a bunurilor economice, trebue să se gândească şi la cei deposedaţi şi printr'o politică înţeleaptă, la baza căreia să fie interesul social şi nu numai cel personal, să menţină ordinea socială în colectivitate.

Banca Municipiului Chişinău a fost singura bancă din Chişinău unde săracul avea acces, fiind cu drept cuvânt denumită „Banca deposedaţilor", căci acorda credite mici cu dobânzi suportabile micului producător şi lucrător. Ea nu pretindea formalităţile cerute de o bancă capitalistă şi nici nu urmărea numai politica dividendului.

Banca Municipiului Chişinău satisfăcea subiectul social, căruia îi deschidea larg porţile ei, pe când o bancă capitalistă urmăreşte mai mult obiectul economic. La o bancă capitalistă creditul stă în raport direct cu averea posedată: cu cât averea ţi-i mai mare, cu atât şi creditul va fi mai mare; cu alte cuvinte, creditul se acordă averei şi nu persoanei. La Banca Municipiului Chişinău tocmai invers, persoana stă în primul rând şi apoi averea. Acordând credite micilor producători şi meseriaşi, Banca Municipiului Chişinău îi menţine în producţiune. In caz contrar comuna ar fi trebuit, cum de altfel face astăzi, să-i întreţină din fondul asistenţei sociale, alimentat în parte şi din beneficiile Băncii. Menţinându-i însă în producţiune, prin acordarea de credite, o parte din ei vor putea să-şi câştige singuri existenţa şi deci nu vor apela la cazanul comunal. Banca Municipiului Chişinău trebue să fie controlată de o instituţiune obştească, de preferinţă de Primăria Municipiului Chişinău, căci interesele colectivităţii primează asupra celor particulare şi Primăria va putea mai bine ca ori care întreprindere privată să satisfacă interesele obşteşti. Chiar dacă Banca Municipiului Chişinău ar da pierderi din punct de vedere financiar, aceste pierderi s'ar recompensa cu prisosinţă din beneficiile sociale realizate prin menţinerea solidarizmului economic, între clasele colectivităţei.

Banca Municipiului Chişinău este un institut al timpului, căci astăzi mai mult ca ori când clasa privilegiată pentru menţinerea ordinei şi a continuităţii are nevoe de liniştea şi armonia socială. Banca trebue însă scoasă de sub influenţa partizanilor politici comunali şi transformată într'o instituţie autonomă. Pen-

tru a nu devia scopul Băncii, Primăria să aibă dreptul de control. Primăria va putea îndruma politica generală a Băncii, fără însă a intra în chestiuni de administraţie şi de technică bancară, indicând până şi persoanele cărora trebue să le acorde credite, cum s'a făcut până acum. Astăzi o bună parte din credite sunt plasate oamenilor politici drept recompensă materială pentru merite politice. Adeseaori creditul acordat unui om politic întrecea totalul creditelor acordate locuitorilor unei suburbii întregi a Chişinăului.

Existenţa Băncii Municipiului Chişinău are avantajul de a fixa populaţiunea de loc. Dacă un locuitor al acestui Municipiu ştie că poate obţine sprijin bancar la nevoe, atunci el nu va căuta norocul prin alte părţi şi va sta pe loc.

Prin retragerea bruscă a depunerilor, locuitorii Chişinăului îşi distrug singuri un aşezământ de utilitate publică, de care s'ar putea servi în momente grele. Nu trebue uitat că o bancă capitalistă urmăreşte numai politica dividendului, iar Banca Municipiului Chişinău urmăreşte o politică socială și nu trebue uitat că o bancă particulară lucrează atâta vreme cât are interes financiar, pe când o bancă publică îşi menţine porţile deschise şi în zilele de criză. Ori ce aşezământ bancar se poate distruge ori când prin retragerea bruscă a depunerilor, căci este clar că economiile primite de bancă se plasează în producţiune, de unde nu se pot ridica la ori ce moment. Dealtfel ar fi naiv a crede, că Banca, primind depunerile clienţilor, le păstrează în tezarul ei, plătind dobânzi asupra lor.

T. Al. Știrbu

CUVINTE DIN TRECUT

De Paul Gore

Poporului român, întrucât el nu va fi satisfăcut în dorințele lui cele mai legale și sacre, îi rămâne numai o singură și cea din urmă și supremă instanță, care este Dumnezeu, acel Dumnezeu care a păstrat ca prin minune dealungul veacurilor această mică insulă latină în mijlocul unei mări furtunoase și enorme de dușmani, acel Dumnezeu care nu e uitat de acest popor mic, dar puternic, învățat destul să sufere și să rabde, care însă știe asemenea să creadă și să spere.

(Din broșura „Plebiscitul in Basarabia", 1919).

România şi Românii transnistrieni *)

Deşi se obişnueşte a se spune şi mai ales a se scrie, că România după războiul mondial a devenit nu numai mare, ci şi intregită, ceea ce ar avea înţelesul că România cuprinde astăzi în hotarele ei pe toţi românii, — realitatea, însă, este cu totul alta.

Peste un milion de români sunt şi astăzi încă supuşi statelor vecine: Bulgaria, Jugoslavia, Ungaria, Cehoslovacia, Uniunea Sovietică şi Grecia au populaţie minoritară românească.

Dintre aceşti români „streini", ca să le zicem aşa, cei mai mulţi ca număr sunt românii-transnistrieni din Uniunea Sovietică.

Acolo numărăm astăzi 700.000 de români, sau cum îşi zic ei înşişi — moldoveni, pe cari nu-i desparte de România decât Nistrul.

Acest număr de 700.000 nu este atât de mic, ca să merite a fi nesocotit aşa, cum Statul Român şi chiar opinia publică românească au făcut dela război încoace.

Dece i se zice României „întregită"?

Acest cuvânt, atât de popular astăzi în ţară, şi care se întrebuinţează atât de des în grai şi scris, desigur este bine cunoscut şi opiniei publice streine. Se creiază astfel o opinie greşită, pornită chiar dela guvernele române, cum că România, fiind „întregită", nu mai are nici o aspiraţie de expansiune teritorială.

S'a declarat doar de atâtea ori, chiar şi recent cu ocazia tratativelor dela Riga, de către cei mai autorizaţi oameni politici ai Statului Român, că „*România, ajungându-şi prin tratatele de pace scopul de întregire naţională, nu urmăreşte astăzi decât stabilirea raporturilor de pace cu vecinii săi.*"

Poate că anumite interese diplomatice de stat reclamă ca asemenea declaraţii să fie făcute cât mai des şi cât mai solemn.

---

*) Ne împărtăşind în totul punctul de vedere al autorului, publicăm acest articol scris de un român transnistrian. *Red.*

N'avem nimic de zis. Insă, este oare nevoie să se adaoge oridecâteori se prezintă ocazia, că neamul românesc este întregit?

Ce neajuns i s'ar pricinui României în străinătate, dacă s'ar omite nelipsitul adaos de „întregită“? Şi ce rău ar căşuna intereselor neamului oamenii noştri de stat, dacă ar căuta oridecâteori se iveşte un prilej nemerit, să arate tuturora adevărul aşa cum este el: că neamul românesc nu este întregit, şi că dincolo de Nistru mai sunt încă 700.000 de români, sortiţi poate nimicirei depline, dacă regimul sovietic se va menţine?

Ne temem de complicaţii diplomatice?

Ne temem să nu se supere vecinii de peste Nistru?

Dar de ce trebue să ne temem noi de supărările vecinilor, când noi n'avem cu ei nici un fel de raporturi?

Şi nici nu trebue să avem. Se cunosc doar bine rezultatele triste obţinute de statele capitaliste cari au reluat relaţiile cu Uniunea Sovietelor.

Acelaş rezultat va fi şi la noi, dacă, să ne ferească bunul Dumnezeu, vom „reuşi“ în sfârşit să recunoaştem şi să ne recunoască Rusia Sovietică. Nici un folos politic sau economic nu vom avea; în schimb la Bucureşti vom avea „ambasadă“ şi în alte centre ale ţării noastre „consulate“ sovietice cu „funcţionari“ suspect de numeroşi, — toţi spioni şi propagandişti ai comunsmului şi agenţi ai „G. P. U.“-ului, veniţi cu un scop unic: *distrugerea Statului Român.*

Suntem până astăzi poate unul din cele mai fericite state din lume, că n'am avut nici un fel de raporturi cu „vecinii“ noştri de dincolo de Nistru. A fost, în adevăr, o binefacere a Providenţei, că toate tratativele de până acum cu Sovietele au eşuat.

Numai atât timp, cât nu va avea nici un fel de relaţiuni cu Sovietele, România se va bucura de liniştea binefăcătoare a păcei, căci îndată ce vom încheea cu ele pace şi tratate — vom avea mereu conflicte şi motive de război.

Aceasta fiind situaţia, România şi opinia publică românească sunt datoare să recunoască realitatea existentă şi să nu ezite de a afirma oricând şi oriunde că dincolo de Nistru locuesc în continuare şi fără întrerupere mai multe veacuri români cari au

atins astăzi numărul de 700.000. Insăşi Uniunea Sovietică a recunoscut acest lucru în faţa întregei lumi prin crearea Republicei Moldoveneşti.

Natural nu este nevoe să facem război pentru o desăvârşită întregire naţională a românilor care să inglobeze în Statul Român şi pe moldovenii transnistrieni Această întregire se va realiza cândva dela sine, în urma cine ştie căror evenimente politice.

Datoria Statului Român şi a opiniei publice româneşti însă este de a-i încuraja şi susţine moralmente pe moldovenii transnistrieni, căci la acei fraţi nenorociţi ai noştri, atât de crud bătuţi de soartă şi cari poartă astăzi jugul bestial şi sângeros al guvernării sovietice, licăreşte, deocamdată încă în sub-conştient, lumina naţionalismului românesc.

Şi încă ceva. Printre cei peste 20.000 de moldoveni, transnistrieni, fugari de peste Nistru, scăpaţi în România liberă cu viaţă de ororiile şi masacrele sovietice, se găseşte astăzi un număr considerabil de oameni crescuţi în mediul românesc, cari s'au adăpat din izvoarele culturii şi patriotismului românesc. Cea mai mare parte dintre aceşti fraţi ai noştri visează reîntoarcerea la ai lor pe pământurile strămoşeşti din Moldova - transnistriană. Imediat ce împrejurările politice vor face aceasta posibil, ei vor arunca în masele moldovenilor de acolo seminţele românismului conştient.

E destul să ne reamintim perioada din 1917 — 1918, când moldovenii transnistrieni şi-au spus cu glas tare doleanţele lor de cultură românească la Congresul Moldovenesc din Tiraspol la 17 Decembrie 1917 şi ulterior.

Toate acestea ne îndreptăţesc să afirmăm că fără animozităţi, conflicte şi războaie, timpul va lucra pentru întregirea adevărată a neamului românesc, căci regimul de teroare şi sclavie de dincolo de Nistru nu va mai dura mult.

I. Dumitraşcu

FOLCLOR BASARABEAN

(Din colecţia inedită GH. MĂDAN)

Cântece de la codru

I

CÂNTEC DE PAHAR

(Se cântă la cumătrii şi alte petreceri)

Frunză verde mintă rece
Păn ce n-oi cânta nu-mi trece.
Vinişor nu tremura
Că te-oi bea, nu te oi mânca.
Păhărel cu floricele
Ian cinsteşte nănăşele!...
Vinişor de pe ţiglău [1])
Cât te beau şi nu-mi-i rău!...
Vai, sărace vin bălan,
Te-am băut amu şi an!...
Vinişor din boghiţi verzi
Multe năravuri mă 'nveţi...
Vinişorul naramjiu [2]
Cules toamna mai târziu
Din viea de pe costişă
Ţepeneştete mătuşă!...
Sus de mână, sus de cot,
Să se ducă 'n gură tot!...
Ian hurducă [3] să se ducă,
C-am trimis să mai aducă!...
Frunză verde şi una
N-oi mai trăi cât lumea,
O trece vr-o vară două
Şi voiu lăsa lumea vouă.
Şi-am să beau, să beau, să beau!
Că cu-atâta mă mai iau.
Cu cât beau şi veselesc, —
Cu atâta mai trăesc.
De n-aş bea, n-aş veseli,
M-aş aprinde şi-aş muri.
Şi ear verde mintă rece
Păn ce n-oi cânta nu-mi trece!

(De la **Nastasia Mădan** *de 57 ani din Truşeni).*

II

CÂNTEC OSTĂŞESC DE JALE DIN 1915

Frunzuliţa ş-o scumpie
Vin moscali [4]) din bătălie,
Dar' eu cum i-am auzit,
La portiţă le-am eşit.
Şi pe toţi i-am întrebat,
Peste-al meu frate n-au dat?...
—Al tău frate-n boiu [5] o-ntrat,
Cum o-ntrat şi l-o 'mpuşcat.
Cumpără o lumânare
Şi-i dă strae [6]) de pomană,
Că pe cari le-o avut
Numai sânge le-o făcut,
Şi amu din trupul lui
Creşte frunza codrului,
Creşte codru-n rămurele
De-mi cântă trei păsărele,
Una cântă glas duios
Pentru-al nostru traiu frumos,
Una cântă glas subţire
Pentru-a noastră despărţire,
Una cântă pe doi spini,
Că l-au îngropat între străini.

(De la **Simeon Apostol-Ionel** *de 56 ani din Truşeni).*

[1]) Ţiglău — deluşor ţuguet.
[2]) Naramjiu — rubiniu; vinul vestit din neagra rară.
[3]) A hurduca — a clăti, a sgâlţii.
[4]) Moscali — Soldaţi.
[5]) Boiu — în foc, în luptă.
[6]) Strae — haine.

Ţarul în Basarabia *)

LUNA MAI, 1914.

Despărţământul şcolar din Odesa, încă prin luna Aprilie, a făcut cunoscut tuturor şcoalelor secundare din Basarabia, că la Chişinău va avea loc desvelirea monumentului ridicat Impăratului Alexandru I şi că la această inaugurare va asista Ţarul cu familia, cu suita respectivă şi cu guvernul întreg. In acelaş timp se ordona, ca şi liceul din Cahul să fie reprezentat la sărbătoare printr'o delegaţie din trei elevi şi un profesor...

* *
*

...O dimineaţă de Mai, plină cu soare, mângâie străzile Chişinăului, curate, lustruite, ca în ajunul evenimentului sortit să pecetluiască veacul de domnie străină în Basarabia.

Azi Impăratul Rusiei descalecă pe pământul moldovenesc.

Şirurile de şcolari, funcţionari, de cetăţeni ai satelor şi oraşelor Basarabiei, de negustori şi de alte delegaţiuni se aranjau după programul stabilit. Strada Alexandrovscaia era plină de armată şi poliţie. Dela gară şi până la sobor, pe ambele părţi ale străzii, stăteau neclintiţi în două rânduri compacte nişte soldaţi zdraveni şi mustăcioşi. Ca o albie pustiită de apă, se înfăţişa strada principală între malurile de oameni. Numai epoleţii uniformelor, nasturii şi decoraţiile străluceau, oglindindu-se în pavajul spălat.

Căldura mai târziu moleşi trupurile. Dar pe feţele congestionate, leoarcă de sudoare, se vedea hotărîrea neclintită de-a rezista.

Pe la ora zece larma încetează. Câţiva cavalerişti aduc vestea că Ţarul a sosit în gară. Mai trece o oră de aşteptare. In sfârşit, cortejiul apare pe stradă şi se îndreaptă către sobor.

Muţenia desăvârşită a mulţimei se înbină cu tăcerea rigidă a bronzului de sub pânză şi încremenirea celor doui ulani uriaşi de lângă piedestal.

Impăratul s'apropie de monument. Singur, fără suită, ca un absolutist adevărat în relativul acesta pământesc.

Familia imperială s'a oprit în pavilionul ridicat special pentru sărbătorire. La câţiva paşi dela monument erau, în rând, mi-

---

*) Fragment dintr'o lucrare mai mare.

niştrii. Primarul Chişinăului ţinea capătul sfoarei, cu care urma să tragă pânza de pe monument.

In tăcerea dimprejur s'auzeau parcă trudite, cuvintele rugăciunii creştine pentru odihna aceluia, care acum o sută de ani a învins duşmanii Rusiei şi a cucerit pământul moldovenesc... Pentru sănătatea Impăratului şi a familiei imperiale... pentru vitejia armatei ţariste... pentru învingerea inamicilor din afară şi a celor din interiorul imperiului... pentru tăria guvernului... Mulţi ani!.. Mulţi ani!..

Ţarul şi înteaga asistenţă îşi aţintiră privirile spre pânza albă, care trebuia să cadă. Dar sforţările repetate ale primarului rămâneau zadarnice. Firele de găitan s'au încâlcit şi bronzul continua să stea ascuns sub pânză. Ţarul dând semne de nerăbdare, câţiva demnitari s'au repezit smucind cu puteri înmulţite, pânza rebală.

— Nu va fi bine! Nu va fi bine, — se auzeau şoapte printre rândurile asistenţei.

S'a procedat apoi la depunerea coroanelor. Fiecare delegaţiune trecea pe lângă monument, lăsa florile şi se'nchina Impăratului.

A venit şi rândul delegaţiei din Cahul. Profesorul Cerninschi în fruntea elevilor. Inainte de a ajunge lângă locul destinat pentru flori, el spuse:

— Uitaţi-vă la Impărat. Cine ştie, poate că nu-l veţi mai vedea.

Profetice cuvinte.

Impăratul nu s'a mişcat, până când n'a sosit delegaţia acelor basarabeni, care au fost martorii anului 1812. Vre-o douăzeci de ţărani bătrâni, în etate de peste o sută de ani, aduşi din cine ştie ce sate moldoveneşti, înaintau domal, făstăciţi de priveliştea înconjurătoare. Fie care dintre ei a primit în dar din mâna Impăratului câte un ceasornic.

Impărăteasa era îmbrăcată în alb, iar cele patru fiice în rochii azurii; moştenitorul tronului purta haine de marinar. Miniştrii formau un front de decoraţii.

Dar toate privirile erau aţintite asupra Impăratului. Infăţişarea lui era aceia a unui om simplu, mic de statură, cu musteaţa şi barba roşcată, slab, în haine soldăţeşti, fără decoraţii... un purtător de steag greu şi în acelaş timp, un simbol şubred, ca şi steagul ce-l apasă.

N. Spătaru

CRONICA.

RECENZII.

„Comorile satelor", este o mică broşură de vre-o câte-va zeci de pagini. Ne-a venit tocmai dela Cetatea-Albă. Conţinutul: cântece, doine, strigături şi proverbe populare. Autorii sunt doi dascăli: Aurel Codreanu şi Gh. Ştefănescu.

Cărticica a apărut în editura despărţământului „Astrei" Cetatea-Albă. In *prefaţă*, d. T. Iacobescu, preşedintele „Astrei"— Cetatea-Albă, ne spune că această broşură este primul pas în acţiunea „*Astrei*" pentru adunarea comorilor populare răspândite dealungul şi dealatul provinciei noastre.

Autorii sunt la prima lor încercare în acest gen. Ei se vădesc însă din capul locului a fi doi zeloşi — şi pricepuţi, desigur — cercetători ai vieţei norodului basarabean.

Fapta lor, ca şi a „*Astrei*" din Cetatea-Albă, care a contribuit la desăvârşirea ei, merită luare aminte. In opera de redeşteptare a conştiinţei naţionale în Basarabia, adunarea cântecelor populare ale poeţilor analfabeţi dela ţară, ale babelor, poate fi de un efect salutar.

Poezia incultă a poporului îşi are frumuseţile şi mai ales însemnătatea ei prin aceia că este spontană, nemeşteşugită; deci plină de adevăr.

Rău e Doamne prin streini
Ca şi la umbra de spini
Muscălimea ne-a lăsat
Fără boi de înjugat

(Dela Prut la Marea lată)

Alături de cântece populare naţionale, patriotice şi din războl autorii au desprins din avutul popular câte-va bucăţi de folclor erotic şi de descrieri ale naturei, pline de simţire şi frumuseţi poetice. Duloşia rasei— una din trăsăturile de căpetenie ale sufletului popular — străbate ca un suflu cald prin toată lirica satelor nistriene.

Ciobănaş frumos, bălai,
Ce tot cânti ziua din nai ?

Ciobănaş dintre răzoare
Ce stai noaptea 'ntre mioare

Lasă stâna, vină 'n sat,
Toată lumea s'a culcat.

(Ciobănaş frumos, bălai)

Pentru cunoaşterea psihologiei etnice poezia populară şi folclorul au constituit din totdeauna şi constituesc mai ales aici în Basarabia elemente demne de ţinut în seamă.

In afară de frumuseţi estetice poeziile populare culese de d-nii Codreanu şi Ştefănescu îşi au negreşit şi valoarea lor documentară şi însemnătatea lor ştiinţifică. Nicăeri sufletul popular nu se oglindeşte mai bine ca în cântecele populare; sub raportul religios, patriotic şi afectiv.

Prin moartea lui Todor Pamfile Basarabia a pierdut un preţios cercetător al vieţei, literaturei şi credinţei populare de pe aceste meleaguri. Fie ca cei doui autori ai „Comorilor satelor" să-i continue opera intreruptă; aplecând tot mai sârguincios urechea la glasul norodului basarabean; ascultându-i poeziile în care scapără conştiinţa de neam şi umplând cu ele bibliotecile ţării.

Poeziile populare din Basarabia, conţin o avere naţională demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de slavă pentru această provincie.

Cele mai vechi case din Chişinău — Buletinul comisiunei monumentelor istorice (Secţia Basarabia) conţine, între alte contribuţii de care se va vorbi la această cronică, şi un admirabil studiu asupra celor mai vechi case din Chişinău. Lucrarea e datorită d-lui P. Constantinescu-Iaşi, profesor la facultatea de teologie din localitate.

Autorul împarte vechile case cu caracter moldovenesc din Chişinău— adică acelea dinainte de 1834 — în trei categorii: cula, casa cu cerdac susţinut de stâlpi şi al treilea tip — mai puţin interesant — străin de vechea tradiţie arhitectonică. Descrierea vechei arhitecturi pământene a găsit în d. Constantinescu-Iaşi un reprezentant activ şi inteligent. D-sa a studiat în amănunţime rămăşiţele arhitectonice din trecutul românesc al Basarabiei, dându-ne o monografie documentată a acestor vestigii clădite, aparţinând patrimoniului nostru de artă naţională.

Dar studiul acesta pune în lumină şi o altă problemă, de capitală importanţă: chestiunea conservării monumentelor istorice din Basarabia. Din lipsă de fonduri secţia locală a comisiunei monumentelor istorice se mărgineşte doar la cercetări şi studii, pe cari le publică anual într'un Buletin, neputând avea nici-o activitate sub raportul conservării şi restaurării. Casele vechi moldoveneşti din Chişinău sunt într'o stare lamentabilă.

In scurt timp ultimele documente rămase până acum — monumente ale vieţei sociale sau religioase — din trecutul provinciei se vor preface în mormane de moloz

Şi ceiace este intristător, constatările d-lui Constantinescu-Iaşi cu privire la dărâmarea caselor vechi din Chişinău sunt valabile pentru toate monumentele istorice din Basarabia: cetăţi, biserici, movile, etc.

Fizionomia arhitecturală, figura fizică şi morală a pământului basarabean se află în primejdie.

Vechile noastre pietre româneşti, rămăşiţe duioase ale unui trecut fertil în fapte cu cari ne mândrim, ar merita să fie protejate precum se cuvine. Ele constituesc un patrimoniu de artă a cărui spulberare trebueşte negreşit evitată.

A. T.

Gh. Flaişlen. Peste nouă ţări şi nouă mări. Ed. ziarului Universul. Un volum de 104 pg. cu o hartă.

Ce amintiri îmi evoacă numele D-lui Flaişlen! Acum 30 de ani studenţii savurau la Fundaţia Carol cărţile de călătorii prin Egipt, Sudan şi America de sud ale neobositului călător şi popularizator şi iată că acum la atâţia ani după război, când cu toţii îl uitasem, apare din nou şi la respectabila vârstă de 70 ani trecuţi, întreprinde cea mai grea călătorie: *Ocolul Globului din propria iniţiativă!*

D-l Flaişlen a rămas acelaş. Studenţimea de atunci şi cititorii de azi pot lua cu încredere orice carte scrisă de pana autorizată a acestui pasionat turist. Nici o erezie ştiinţifică, nici o neexactitate cât de mică, chiar de ai căuta-o cu microscopul. Totul instructiv, fraze sintetice şi nici un cuvânt de prisos.

Ce deosebire între D-l Flaişlen şi alţi călători români ca Radu Rosetti, Mihail Negru sau General Găvănescu? Cel dintâi (călător cu suflet de poet) face în scrierile sale cronică ziaristică; al doilea cu desăvârşire superficial, n'a reuşit nici pe departe să se impue în literatura noastră turistică, iar cel de-al treilea a îngreuiat volumele scrise prin bogăţia fraziologiei literare care oboseşte fără a instrui şi prin detalii insignifiante care te exasperează, nemai punând la socoteală erezlile ştiinţifice. D-l Flaişlen dă la urmă şi o hartă, care e o capodoperă şi înlesneşte şi pe un copil de clasele primare, a urmări interesanta călătorie în jurul globului, dela port la port.

Secţiunea geografică Chişinău, a felicitat la timp pe neobositul călător prin glasul Preşedintelui ei, D-l General Sc. Panaitescu.

Gh. Raşcu, profesor

O nouă ediţie a cronicii lui Ion Neculce. Editura „Scrisul Românesc" din Craiova tipăreşte, dela o vreme încoace, operele de seamă ale scriitorilor noştri clasici. Sub îngrijirea d-lui prof. Cartojan, scrierile apar comentate de specialişti în materie în mare parte profesori universitari,

Elevii, studenţii şi profesorii secundari nu se pot lipsi de aceste ediţii, ele fiind definitive, cuprinzând un foarte bogat material informativ, caracterizarea autorului şi a vremii, comentarii şi fiind de o execuţie tehnică ireproşabilă. Nu de mult a apărut şi cronica lui Ion Neculce, în două volume, comentată de dl Al. Procopovici, cunoscutul profesor universitar şi membru corespondent al Academiei Române. Pe lângă prefaţă D-sa ne dă o foarte interesantă introducere, în care ne înfăţişează — cu mult talent descriptiv epoca de frământări şi nesiguranţă, în care a trăit cronicarul nostru, precum şi viaţa sbuciumată a acestuia. Multe din faptele istorice, povestite de cronicarul poet, s'au petrecut pe pământul Basarabiei, de aceea se impune aici răspândirea cronicii ca o datorie faţă de înaintaşii noştri, contimporani de ai lui Neculcea. Arhaismele sânt larg comentate, aşa încât lectura se face cu multă uşurinţă.

„Analele Dobrogei", *anul XII 1931. Fasc. 1—12 Director C. Brătescu. Ed. tip. „Glasul Bucovinei", Cernăuţi 1931.*

Vechea şi bogata revistă dobrogeană, al cărei suflet este d-l. prof. univ. C. Brătescu, ne dă în acest număr, pe lângă interesante studii ştiinţifice din specialitatea arheologiei şi geografiei, o merituoasă lucrare literară, rod al unei munci, ce trebue relevată. E vorba despre „Ţiganiada" lui Budai-Deleanu, epopee eroi-comică în 12 cânturi, modernizată de d-l. M. Pricopie, profesor la liceul din Tighina. Nu este locul aici de a face o caracterizare a „Ţiganiadei", căci valoarea ei literară este indiscutabilă şi recunoscută de mult. Cum însă această operă a fost creată acum o sută de ani şi mai bine, într'o vreme când limba literară era în formaţiune, ea nu mai poate fi astăzi accesibilă oricui şi mai ales elevilor de şcoală secundară, din cauza belşugului de arhaisme şi a altor neajunsuri de ordin formal (ritm, rimă) „Ţiganiada" d-lui Pricopie e întinerită cu o sută de ani. Arhaismele au fost înlocuite cu expresiuni moderne, asperităţile ritmului şi rimei netezite, trivialităţile evitate, pasagiile obscure clarificate, cele prozaice poetizate, aşa încât dl. Pricopie a adus un mare serviciu literaturii române şi cel mai frumos omagiu de recunoştinţă memoriei lui Budai-Deleanu. „Ţiganiada" nouă, publicată în broşură aparte, va da prilej cititorilor basarabeni să petreacă plăcut pe socoteala eroilor ţigani, trecuţi la nemurire de pana măiastră a lui Budai-Deleanu.

— gi —

REVISTE

Progresul social este o revistă lunară de studii politice, sociale şi economice. Apare la Bucureşti. Primul număr conţine numeroase articole de specialitate semnate de d-nii Ştefan Mihăescu, părintele Dimitrie Manu, I. B. Florian, I. Manliu, Corneliu Rudescu.

La partea rezervată cronicei găsim câteva admirabile articole semnate de nume bine cunoscute în publicistica românească. D. Tudor Arghezi semnează un corosiv Buletin. Celelalte cronici sunt semnate de d-nii Dem. Teodorescu (cronica socială) şi Tudor Teodorescu-Branişte (cronica culturală).

La cronica externă d. Gh. Pop se ocupă între altele şi de problema Basarabiei. Vorbind de neizbutitele negocieri dela Riga, d. Pop, după ce emite o serie de considerente logice în jurul acestor tratative româno-ruse, conclude astfel: „Ţarismul care a fost numit „colosul cu picioarele de lut" s'a prăbuşit, Rusia bolşevică va dovedi că în locul lui a înălţat un al doilea „colos cu picioare de lut". Când se va prăbuşi şi el, problema Basarabiei se va soluţiona singură fără concursul semnăturii tovarăşului Litvinov".

Eroare profundă. Problema Basarabiei este soluţionată de mult: din ziua de 27 Martie 1918, când Sfatul Ţării a votat Unirea cu România. Din acel moment chiar, Basarabia a încetat de a mai constitui pentru noi o problemă de ordin extern.

T.

INSEMNĂRI.

† Preotul Grigorie Constantinescu. — S'a stins din viaţă, pe ziua de 7 Aprilie, în satul Năpădeni, unde a preoţit 13 ani, preotul Grigorie D. Constantinescu, unul din harnicii lucrători pe tărâmul cultural românesc în Basarabia. Născut la Iaşi, în 1875, şi-a făcut studiile la Seminarul teologic de acolo şi apoi din îndemnul şi cu binecuvântarea mitropolitului Moldovei — Iosif Naniescu (basarabean de origine) a plecat la Chiev, iar după absolvirea Academiei Teologice, a venit în Basarabia, unde a şi rămas, angajându-se cu scrisul la prima gazetă moldovenească din Chişinău — „Basarabia" şi la „Luminătorul". Tot atunci a devenit profesor de limba română la Seminarul Teologic şi la şcoala Eparhială de fete şi secretar de redacţie la Tipografia Eparhială, însărcinat cu facerea corecturelor pentru cărţile bisericeşti— o muncă foarte importantă în opera de tipărire a cărţilor. Din anul 1913, a început să editeze gazeta săptămânală în limba moldovenească „Glasul Basarabiei", care a trăit mai bine de un an.

Fire sociabilă şi povestitor bun, răposatul a legat prietenii cu lumea moldovenilor din Basarabia, stăruind oriunde ajungea să vorbească despre cultura românească, despre necesitatea introducerii limbei moldoveneşti în şcoală, despre legăturile istorice cu Moldova lui Ştefan cel Mare şi despre unirea moldovenilor basarabeni în vederea apărării intereselor lor. Darul său de povestitor, răposatul l'a dovedit şi în acele însemnări şi memorii pe care le-a scris şi care, împreună cu articolele sale din „Basarabia", „Luminătorul" şi „Glasul Basarabiei", ar merita să fie scoase în volum.

In anul 1919, răposatul s'a preoţit şi în calitatea sa de paroh al Năpădenilor a lăsat în urma sa regrete eterne printre moldoveni dela codru. Biserica pe care o slujit-o cu cinste şi neamul pe care l'a iubit cu devotament, vor trebui să'l pomenească ca pe un vrednic fiu, sărind întru îngrijirea celor zece copii care au rămas în seama sărmanei văduve a celui ce a fost Grigorie teologul Constantinescu.

P. H.

Comemorarea Unirii Basarabiei a fost sărbătorită şi anul aceasta şi în parlament şi în ţară. La Cameră au vorbit în ziua de 9 Aprilie d.d. Gh. Pântea, general Ştefănescu-Amza — ministrul armatei, Trancu-Iaşi—averescan, Gh. Bogdan-Duică — liberal-ducist, col. Vizanti — majoritar, Grigorovici — social - democrat, C. A. Cuza — în numele L. A. N C., Teodor Iacobescu — naţional - ţărănist, Brătănescu — lupist, Spulber — conservator, Gheorghe Brătianu — liberal şi Michel Landau din partea evreilor, toţi glorificând pe înfăptuitori Unirii şi omagiind poporul basarabean păstrător al tradiţiilor străbune. Le Senat au vorbit: mitropolitul Basarabiei Gurie, col. Dimitriu, Lascarov-Moldovanu, N. Săveanu, Pavel Brătăşanu, marele rabin Nimerover, Catargi, general Arthur Văitoianu, mitropolitul Pimen, Glogoveanu, Laurenţiu Oanea şi ministrul Vladimir Gristi. Acesta a subliniat rolul armatei române în Basarabia, în momentele tragice pentru provincia noastră pe la sfârşitul anului 1917 şi începutul anului 1918, când bolşevicii, în dorul de a adânci revoluţia, au început a teroriza toată lumea ce nu împărtăşea credinţile bolşevice, împiedecând manifestaţiunea liberă a gândirii şi conştiinţei Basarabiei Moldoveneşti. Armata română, chemată de guvernul Sfatului Ţării, a pus capăt anarhiei distrugătoare de viaţă obştească şi de gospodării private în provincia noastră şi a făcut cu putinţă libera manifestaţiune a dorinţei basarabenilor de a se uni cu România.

In provincie, comemorarea Unirii Basarabiei, a avut loc în ziua de 10 Aprilie, fiind zi de Duminică. La Chişinău, s'au ţinut mai multe conferinţe şi serbări şcolare şi populare. In sala Teatrului Naţional, a conferenţiat directorul Liceului „Al Donici"—

prof. I. I. Macovei, în faţa unui public numeros şi în prezenţa autorităţilor militare şi civile, în frunte cu ministrul general I. Răşcanu. Conferenţiarul a scos în evidenţă drepturile istorice ale României asupra Basarabiei, caracterul etnic românesc al acesteia, năzuinţa poporului moldovenesc spre Unire şi lupta fruntaşilor lui pentru înfăptuirea acestei Uniri.

P. H.

„Transilvania în Europa, Basarabia în Asia?".. D. dr. Walter Hoffmann, profesor pentru ştiinţa economiei private şi de stat dela Academia minieră Freiberg şi directorul institutului „Mitteleuropa" din Dresda, prezentându-se în una din zilele lunei August 1929 la Prefectură, când înlocuiam pe prefectul judeţului, m'a rugat să-i ofer posibilitatea pentru a se putea convinge „de visu" dacă are temei versiunea curentă în Germania, că atunci când te găseşti in Transilvania, te simţi în Europa, pe când în Basarabia, ai impresia că te-ai găsi în Asia?

M'am pus bucuros la dispoziţia d lui profesor Hoffmann pentru a-i înlesni cercetarea gospodăriilor noastre moldoveneşti.

Am ales comuna Ialoveni. Peisajul împrejmuitor de-alungul şoselei Chişinău-Ialoveni i-a plăcut mult. D-l Hoffmann nu-şi putea ascunde un explicabil sentiment de uimire faţă de frumuseţile campestre ale Basarabiei. Intrăm în comuna Ialoveni.

La intrare: un contrast, după orânduirea minunată văzută până acuma pe câmpii, căci ochiul nu era deprins să vadă lipsa unei aşezări sistematice şi simetrice de sate, case ţărăneşti simple, aşezate fără nici un plan, una cu faţa la răsărit, alta cu faţa spre apus, uliţe strâmbe, case mici, într'un cuvânt o aşezare omenească, care lasă mult de dorit sub raportul sistematizării.

Legăm vorbă cu oamenii, vizităm biserica, şcoala, primăria, etc. Aparatul fotografic al profesorului nostru prindea pe nesimţite unele tipuri de ţărani, cari îi păreau mai caracteristice. Zicea că are intenţia să le ruleze în unele filme cinematografice populare din Germania pentru a face cunoscut poporului său tipul urmaşului traco-daco-român.

Par'că-l văd şi astăzi pe un biet ţăran. Stătea pe prispa casei necăjit, plin de griji, şi cu faţa brăzdată de cute adânci. Nici prin cap nu-i trecea că în momentul când ne privea întrebător, va fi într'o clipă prins de aparat şi de azi încolo va fi văzut pe ecran şi de alţi oameni, cari aparţin altei rase şi cari au alte înclinări şi altă soartă pe pământ.

Ar fi vrut profesorul nostru să zică, vizitând gospodăria unui ţăran, că felul în care îi este aranjată ograda, gospodăria, casa, nu-i prea place... Ceteam acest lucru pe faţa sa.

Nu i-a plăcut obiceiul de a ţine vitele afară chiar şi iarna, nu i-a plăcut ograda necurăţită şi lipsa de flori lângă casă.

Se resemna însă şi cerea mereu să vadă alte lucruri. I-a plăcut foarte mult biserica, ţinută într'o curăţenie demnă de locaşul Domnului. Interiorul bisericii îl îndemna la reculegere..

După ce am terminat cu vizitarea exterioară a mai multor gospodării, am intrat în casa unui gospodar.

Nici n'a apucat să treacă bine pragul casei şi deodată observ o strălucire de satisfacţie pe faţa profesorului. Il impresionasă plăcut ordinea desăvârşită a interiorului. Covoare moldoveneşti lucrate cu o rară măestrie împodobeau casa în care ne aflam. Lăicere frumoase, scoarţe minunate, o laiţă plină de covoare şi deasupra o mulţime de perini, diferite obiecte de artă populară îi furau privirea, care nu se mai sătura de admirat...

Şi moldoveanul nostru era foarte bucuros că poate primi oaspeţi. Sufletul deschis şi plin de sinceritate al stăpânilor casei îl înduioşea pe profesor. Nu mai găsea cuvinte de laudă pentru tot ce vedea şi auzea (eu îi făceam pe interpretul) din gura acestor ţărani simpli...

Rămânea uimit cum nişte ţărani atât de simpli pot rosti cuvinte pline de atâta tâlc...

Surprinderea lui creştea pe măsură ce prin fereastra deschisă vedea desordinea din ogradă...

Cum se poate ca oameni cu o minte atât de vioae şi cu un suflet atât de nobil să sălăşluiască într-o casă atât de bine îngrijită în interior şi atât de neglijată în afară? Nu putea înţelege acest contrast. Pentru dânsul aceasta era o enigmă. Dorea să cunoască fondul acestui contrast, adică sufletul ţăranului nostru şi-mi punea în acest scop tot felul de întrebări.

„Ce popor admirabil locueşte pe aceste plaiuri"! „Intr'adevăr, aceşti oameni sunt urmaşii Romei", zicea el, plin de mulţumire, dus cu gândul undeva departe... poate în Italia... poate în Germania...

„Ce păcat însă că acestui popor nu i se dă ceea ce merită cu prisosinţă: mai multă cultură". „Pe un suflet atât de nobil şi mărinimos s'ar putea altoi o vastă cultură".

Da, într'adevăr e păcat, că conducătorii noştri din toate timpurile au avut atât de puţină grijă pentru ridicarea poporului. Orice popor se ridică prin cultură şi bogăţie. Aceşti doi factori îl fac tare, puternic şi temut. Ce teren minunat pentru a desvolta un astfel de Stat se oferă conducătorilor poporului nostru!

După ce am mai vizitat două, trei gospodării şi am examinat câteva livezi, ne-am întors la Chişinău.

De aici d-l profesor Walter a plecat la Tighina şi Cetatea-Albă.

La întoarcere când şi-a luat rămas bun dela mine, părerea lui era formată: „Voiu spune poporului german,— mi-a declarat el — că hotarul Europei începe nu la Prut, ci la Nistru"...

Astăzi, mai mult ca oricând, această părere ar trebui să câştige teren.

Nu numai în Germania. In toată lumea.

Şi pentru ca să fim siguri că în viitor hotarul Asiei nu se va muta la Prut, se impune o puternică acţiune de ridicare a masselor prin cultură.

Petru Coca

A. N. Donici. Sânt familii inepuizabile în producerea elementelor de valoare în domeniul cultural. Printre acestea ar putea fi pusă şi familia moldovenească Donici, care l'a dat pe cunoscutul pravilist Andronache Donici (1760—1830), pe fabulistul Alexandru Donici (1806—1866), pe generalul Matei Donici — poet şi naţionalist basarabean (1847—1921), pe Elena Donici — poetă basarabeană, pe Nicolae Donici — astronom basarabean, proprietarul observatorului astronomic dela Dubosari, jud. Lăpuşna şi pe A. N. Donici — profesor la Geneva. Tot din familia aceasta, cu o ramură peste Prut şi cu alta mai puternică aici în Basarabia, ar trebui — poate — să-i prenumerăm: pe cunoscutul pe vremuri în Chişinău — preotul Petru Donici, naţionalist român înfocat, în casele căruia se adunau în jumătatea a doua a secolului trecut patrioţii moldoveni basarabeni şi pe răposatul Leon Donici-Dobronravov — scriitor de mare talent, mort aşa de tânăr. N'avem însă cunoştinţi despre legăturile de sânge între aceştia de pe urmă şi cei pomeniţi mai sus.

Interesante rânduri consacră în „B. Slovo" d. V. Nedzelski (No. 2527) pentru A. N. Donici, pe care l'am pomenit mai sus. Reproducem din ruseşte parte din articolul d-lui Nedzelski.

„Printre basarabeni cari s'au evidenţiat şi lucrează pe tărâmul ştiinţei, trebue mai întâi de toate să 'l pomenim pe A. N. Donici, asistentul laboratorului de antropologie la Universitatea din Geneva.

„Trebue să 'l notăm pe d. Donici, nu numai pentru faptul că el este un savant serios şi solid, şi un adânc cunoscător al obiectului său, dar şi pentru motivul că ramura de ştiinţă în care lucrează — antropologia — este inaccesibilă marelui public şi în acestă materie cineva poate să fie mare savant, să aibă un nume mondial şi totodată să rămâie cu totul necunoscut concetăţenilor săi. In epoca noastră mercantilistă, serviciul desinteresat, înalt şi din ideie, într'o ştiinţă ca autropologia este aproape un sacrificiu, trezeşte un res-

pect adânc şi nu poate să rămâie neobservat.

A. N. Donici lucrează în Elveţia, dar nu-şi uită nici ţara natală. Cercetările sale de pe urmă, datate cu anii 1930 şi 1931, sânt consacrate Basarabiei.

Trecutul preistoric al Basarabiei este prea puţin cercetat. Dar el prezintă un interes enorm. Din cauza situaţiei sale geografice, Basarabia a fost in toate timpurile un „Coridor al popoarelor" ce au trecut din Asia în Europa şi vice-versa. Aceste popoare dispărute, deseori enigmatice, au lăsat urme, aproape şterse de veacuri, in chip de movile, grădişti şi vechi morminte. Ultimile trei lucrări ale d-lui Donici sânt consacrate descrierii obiectelor şi craniilor din epoca scitică, găsite în judeţul Bălţi şi la Vadu-lui-Vodă, în judeţul Chişinăului (Lăpuşnei).

Aceste trei lucrări ale d-lui Donici au un caracter pur antropologic şi miezul lor stă în cercetarea şi măsurarea craniilor găsite. Dar ştiinţa, chiar şi cea mai abstractă, uneori ajunge la concluzii neaşteptate şi strâns legate de problemele contemporane.

Astfel, când citeşti lucrările d-lui Donici, numai — decât iţi aduci aminte de mişcarea hitleristă, cu lozincile ei privitoare la puritatea rasei.

A. N. Donici cercetând craniile perioadei scitice, provenite din aceleaşi morminte, constată un fapt curios: toţi bărbaţii erau dolicocefali, iar toate femeile — brahicefale. Aceste tipuri antropologice, diferite, aparţin de bună seamă unor rase deosebite. Asta însamnă, că femeile erau răpite de bărbaţi dela vecini şi poate chiar dela inamici. Să mai cauţi după asta rase pure!

Astfel de rase, după cât se pare, nu erau nici în acele timpuri tulburi, despre care ne vorbeşte doar antropologia şi arheologia. Iată de ce, la cetirea lucrărilor d-lui Donici, te întorci cu gândul la vremurile de azi şi te întrebi: unde ar putea găsi hitleriştii rasă curată germană? In Saxonia — pământ slav chiar în timpurile istorice? In Pomerania nemţească? In feodul Hohenzolernilor — Brandenburg, unde chiar şi în zilele noastre mai persistă insule de aşezări slave? „Rasa pură" deci este o pretenţiune ridicolă a ignoranţilor. Cercetările antropologice ale d-lui Donici ne spun, că rasă „pură" n'aveau nici chiar sciţii!".

P. C.

S'AU PRIMIT LA REDACŢIA „V. B.":

1) **Misionarul**—revista lunară a Misiei ortodoxe române, ce apare în al patrulea an sub conducerea Secţiei culturale a Consiliului Eparhial din Chişinău, cu bogat material de lectură, privind dogma şi metodele de acţiune misionară în vremurile noastre de rătăcire aproape obştească. *Abonumentul anual:* pe hârtie velină — 300 lei, pe hârtie simplă — 220 lei, în streinătate 4 dolari. *Redacţiă:* Chişinău, Consiliul Eparhial, Secţia Culturală.

2) **Studentul**—revista studenţilor în teologie din Chişinău, ce apare în al cincilea an sub conducerea unui comitet de redacţie compus din studenţii: Vasile Ţăpordei — director, Vasile Trofim — redactor şi Vasile Prisăcari — secretar-casier. Numărul de Martie cuprinde idei din cuvântarea decanului Facultăţii N. Gr. Popescu-Prahova, ţinută la Teatru Naţional cu prilejul festivalului studenţesc asupra rolului studenţimei; traduceri din marii poeţi ruşi — A. Puşchin, M. Lermontov şi poetul nostru basarabean V. L. Laşcu; poezii originale şi o serie de articole cu cuprins religios şi moral, şi în sfârşit, un foarte bogat material de cronici, recenzii, informaţiuni, care înviorează mult publicaţiunea. *Abonamentul:* pentru studenţi şi elevi 100 lei, pentru particulari şi instituţii — 200 lei. *Redacţia:* Chişinău, Facultatea de Teologie.

3) **Izvoraşul** — revistă de muzică, artă naţională şi folclor, ce apare în al 9-lea an, la Bistriţa-Mehedinţi—of. T.-Severin, cu un bogat şi variat material de cântece puse pe note, poveşti şi credinţe populare, glume, hazuri şi snoave, chiuituri, cimilituri, şi o corespondenţă bine susţinută între redacţie şi colaboratorii externi. In No. 3 pe Martie c., găsim o doină trimisă de I. Volintiru din Cârnăţeni-Tighina. Printre colaboratori şi corespondenţi găsim şi nume basarabene, ca I. Cociu — Cetatea-Albă, G. Sandic — Bălţi, Vlad I. Tulinaş — Cetatea-Albă, Ion Paladi — Orhel, Valentina Turtureanu — Bălţi, Ioan V. Borş — Ciobureni-Tighina. *Abonamentul:* 100 lei anual, 80 lei — studenţi, elevi şi cântăreţi bisericeşti.

4) **Arhivele Basarabiei** — revistă de istorie şi geografie a Moldovei dintre Prut şi Nistru, ce apare in anul al patrulea, sub conducerea profesorilor universitari dela Facultatea de Teologie din Chişinău — T. G. Bulat şi C. N. Tomescu. In Nr. 1 pe Ianuarie — Martie, se cuprinde: un studiu de d-l prof. T. G. Bulat „Farmacişti şi medici, la începutul veacului al XIX, în ţările române"; însemnări ale ieradiaconului Laurenţiu Busuioc „In jurul intemeierii Catedralei din Bălţi"; o scrisoare a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni către mitropoltul Veniamin Costachi, din arhiva Ioan Pelivan; alt stadiu de d-l T. G Bulat „Boerille-slujbe din Ţările Române la sfârşitul secolului al XVIII şi începutul celui al XIX; un articol judicios de d. Victor Tufescu despre „Inactualitatea hărţii noastre tipografice"; retipărirea din „Dacia Literară" dela 1869 a unei ode consacrate Hotinului de Romulus Scriban, şi răzleţe acte basarabene datate cu anii 1786 — 1840.

Incepând cu acest număr, revista apare cu sprijinul moral şi material al P. S. episcop Visarion al Hotinului.

5) **„Licăriri"** — revista societăţii culturale „G. Asachi" de pe lângă liceul „Gr. Ghica V. V." din Dorohoi. In Nr. 4, la cronica literară, găsim aprecieri entuziaste pentru romanul d-lui C. Stere. Tomaziu G. scrie: „Fericim şi invidiem pe elevii din generaţile viitoare că vor studia opera d-lui Stere. Căci fără îndoială că Stere, ca de altfel şi Arghezi, din alte puncte de vedere, vor fi nume de frunte între marii noştri clasici, alături de Eminescu, Ghica, Maiorescu, Caragiale, Creangă, atunci când frământările pătimaşe ale zilei vor avea alte subiecte".

6) **„Dar anii trec"** — roman de Nicolae Gh. Spataru, cu subiect din viaţă basarabeană. Tipografia „Cartea Românească" Chişinău. Preţul 60 lei.

GREŞELI OBSERVATE IN No. 3.

Pagina 21 rândul 12: in loc de *cu doftoria administrarea* trebue *cu doftoria administrată;*
„ 60 „ 33 „ „ „ *accesele* trebue *excesele;*
„ 63 „ 42 din dreapta: în loc de *longevităţii* trebue *loquacităţii;*
„ 72 „ 5 „ „ în loc de *Pasteuranaus* trebeu *Pasteuranus.*

Tipografia Băncii Centrale Cooperative
Chişinău, str. Principele Nicolae No. 25

CHEMARE.

„Viața Basarabiei“ și-a expus programul în primul ei număr. In cadrul acelui program înțelegem a fi plini de luare aminte față de manifestările scrisului românesc ale vlăstarelor născute și crescute pe pământul Basarabiei și care azi s'ar găsi altoite ori unde în cuprinsul României Mari. De aceia îndreptăm astăzi chemare căte toți aceștia, îndemnându-i să răspundă la ea.

Faptele bune, faptele de cultură, lucrările de știință și scrisul măestrit ale basarabenilor vor găsi întotdeauna ecou și adăpost în paginile revistei noastre.

Nu vom precupeți nimic și nu ne vom da în lături dela nici un sacrificiu, pentru a putea arăta colectivității românești de pretutindeni comorile sufletești ce zac încă nedeslănțuite în spiritul fraților dintre Prut și Nistru.

Basarabia culturală încă nu s'a manifestat colectiv și nu și-a dat încă măsura puterilor ei. Incurajând pe tinerii ei scriitori și dând posibilitate oamenilor ei de cultura să afirme aci posibilitățile intelectuale ale provinciei noastre, socotim că este pasul care duce la crearea unei atmosfere noui pe un tărâm pe care s'a lucrat până acum disparat și fără ecou.

Chemăm deci pe frații noștri la lucru.

„V. B.“.

Abonamentele și toată corespondența pentru revista „Viața Basarabiei“ se trimite pe adresa următoare:

D-lui Pan. Halippa, str. Iașilor 15, Chișinău.

Redacția și
Administrația Revistei „V. B.“

Colaboratorii revistei „Viața Basarabei“ sunt rugați să trimită materialul lor scris citeț și numai pe o parte.

Orele de lucru și de primire la redacția și administrația revistei „Viața Basarabei“ sunt: seara între 5-6.

Redacția și administrația
revistei „V. B.“

Acest număr al revistei „Viaţa Basarabei" se trimite spre a se lua cunoştinţă de editura noastră, cu rugămintea către adresaţi de a se abona.

Reţinerea numărului acestuia o vom considera ca un consimţimânt de a se prenumera printre abonaţii noştri.

Dacă nu doriţi să fiţi abonat la revistă, rugăm să ne restituiţi numerele primite, cu indicaţia „retur" şi fără a rupe adresa veche.

Administraţia revistei „V. B."

Rugăm stăruitor pe prietenii şi abonaţii revistei să o dea spre cetire tuturor doritorilor, îndemnându-i să se aboneze.

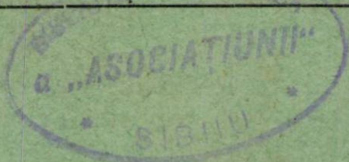
La prima cerere, se va trimite oricui numerele apărute.

Rugăm adresa să fie dată exact, arătând şi oficiul poştal.

Administraţia revistei „V. B."

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorităţi, lei 500

TIPOGRAFIA
Băncii Centrale Cooperative
CHIŞINAU
Str. Principele Nicolae No. 25
4.73 Telefon 4.73

Preţul 15 lei